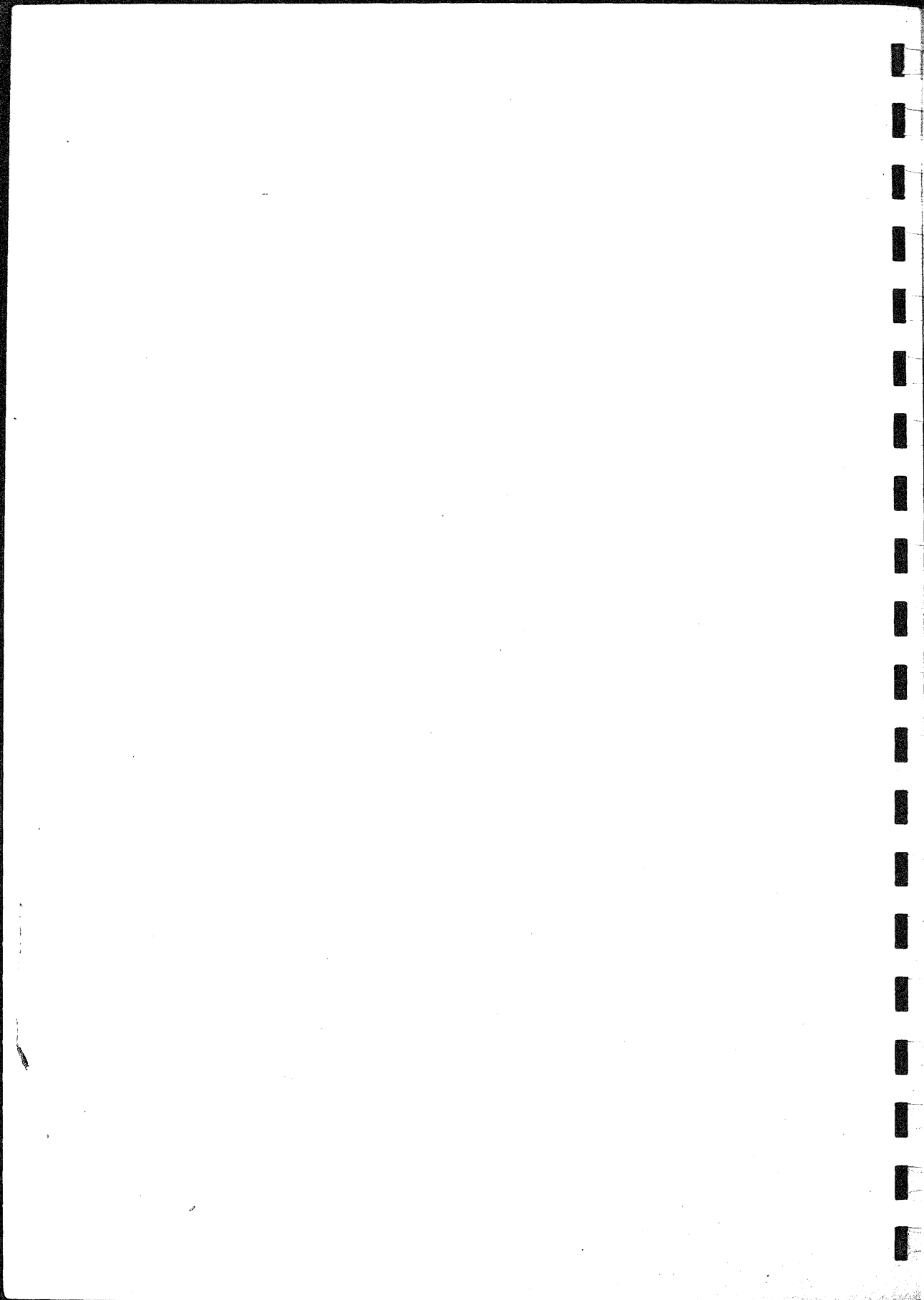

600

EUGEN ROSENSTOCK-HUESSY

***toegepaste
zielkunde***

Vereniging **1982**
Rosenstock-Huessy-Huis
Haarlem

Eugen Rosenstock-Huessy

TOEGEPASTE ZIELKUNDE

Für Freya,

In Four Walls, wo die Türen
nie geschlossen sind.

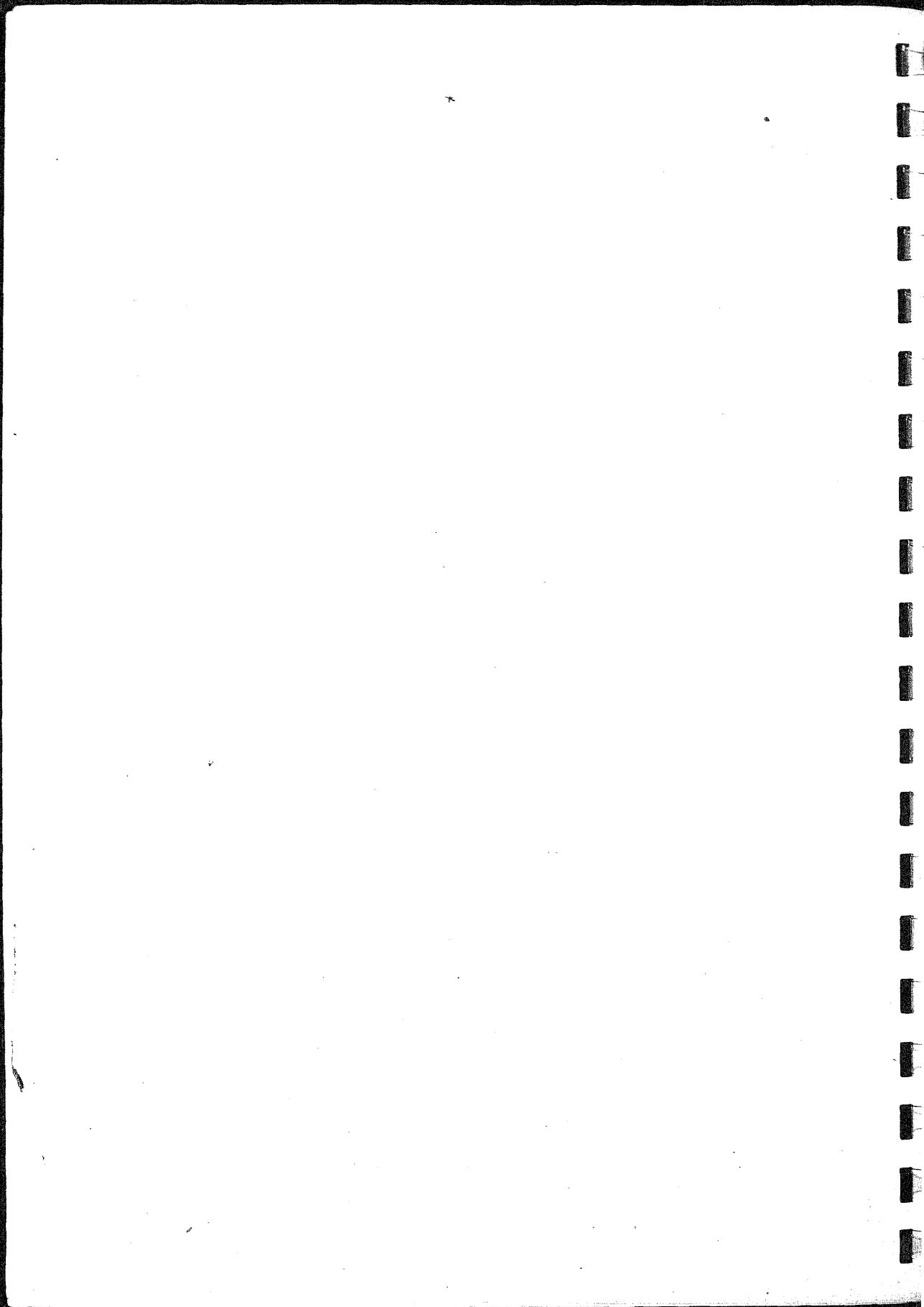
Von

Sam und Elly

25 Juni 1982

1982

Vereniging Rosenstock-Huessy-Huis, Haarlem.

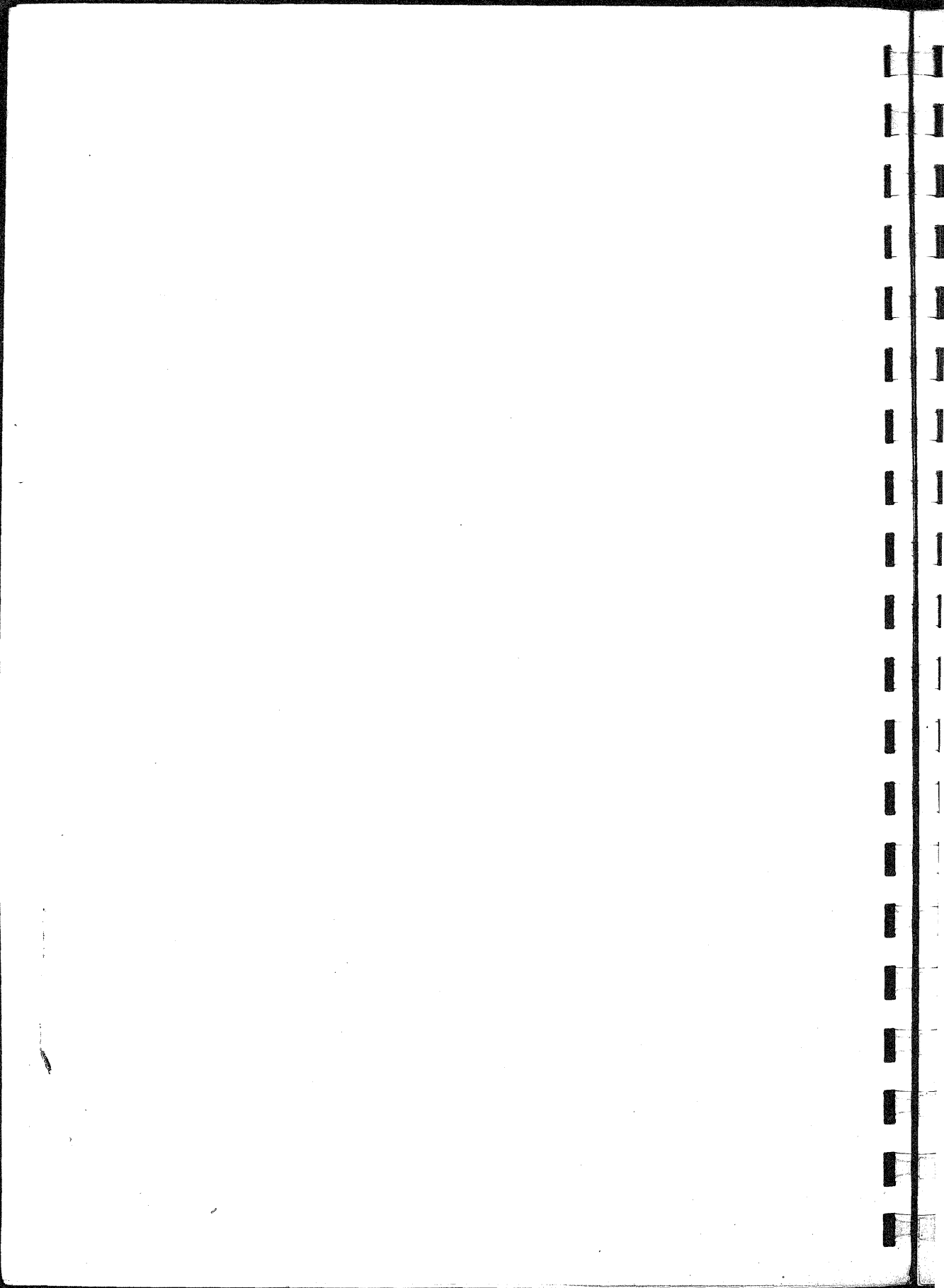

Bij de vertaling

Dit artikel is een vertaling van het Duitse stuk "Angewandte Seelenkunde". Het ontstaan ervan gaat terug op de "Sprachbrief" die Eugen Rosenstock-Huessy in 1916 aan Franz Rosenzweig schreef.

Deze vertaling is gebaseerd op de tekst in "Die Sprache des Menschengeschlechts", waarin het een samenvatting en afsluiting vormt van de eerste twee delen: Wer spricht? en: Wie wird gesprochen?

De schrijver zegt er, in een verklarende voetnoot over, dat hij hoopt voor de lezer hiermee een weg te hebben geopend die uit de gangbare alexandrijnse grammatica naar een incarnerende spraakleer voert "als afweermiddel tegen alle taalfilosofie". Zelf beschouwt hij de brief als "de oudste oorkonde van een denken over de taal waarin het tijdperk van Parmenides tot Hegel aan zijn eind is gekomen".

INHOUD

HOOFDSTUK	1	Toegepaste zielkunde	blz. 1
"	2	De wetenschap van de psychologie	3
"	3	De psyche	5
"	4	De occulte wetenschappen	7
"	5	De grammatica van de ziel	10
"	6	De ziel als draagster van een persoonlijk lot	21
"	7	De krachten van de ziel	23
"	8	Geneenschap	26
"	9	De taal der geneenschap	28
"	10	Ons volk	36
"	11	Geest, ziel, lichaam	39
"	12	De grammaticale methode	42

Met iedere opleving van het patriottisme komt het vertalen van vreemde woorden sterk in zwang: De vele vreemde woorden bemoeilijken, naar men zegt, de toegang tot de tempel der kennis voor de massa; de massa die boekhandel, politici en volksopvoeding zo graag willen bereiken. En men gaat aan de slag om al die nare vreemde woorden te vertalen.

En zo zien we dan tegenwoordig in de etalages boeken over gezondheidsleer in plaats van hygiëne, over maatschappijkunde in plaats van sociologie, over sterrenkunde in plaats van astronomie. Als men deze boeken inkijkt ziet men dat indeling, gedachtengang en bewijsvoering de in het vak en bij het onderwijs traditionele methode gewoon volgen. Alleen dat woord in de titel is dus vertaald: Maar de naam heeft, ondanks het feit dat slechts die naam werd vertaald, een kracht die uitgaat boven wat zijn schrijver en spreker ermee bedoelde. Want namen dragen nu eenmaal geest. "De geesten die ik opriep raak ik niet meer kwijt", moet zo'n schrijver spoedig erkennen. Sterrenkunde wordt nooit meer astronomie. Ook al is het zo dat de vakman, die op advies van de leider van de volkshogeschoolcursus, of van de uitgever, of van "Onze Taal", een nieuwe naam koos, daarbij aan niets anders heeft gedacht, de nieuwe naam leidt ondanks hem tot nieuwe gedachten. Die nieuwe gedachten komen niet bij hem, de onschuldige vakman op, maar bij de hem toegewijde hoorder of lezer. Een dergelijke naam is en blijft een tweesnijdend zwaard, dat slechts met één snijkant onder de heerschappij van zijn schepper en van het tot nu toe geldende wetenschappelijke systeem blijft; over de andere snijkant beslissen niet zij maar het volk dat zij argeloos de nieuwe naam hebben toegeroepen. Bij hun vreemde vaktern was hun dat niet overkomen. Want een vreemd woord is een raadselachtig etiket op een vreemd voorwerp. Wie dat voorwerp koopt met dit etiket, moet aanvaarden dat de mensen van het vak, de autoriteiten over het vreemde woord, ook soeverein de inhoud van dat woord bepalen. Anders gaat het zodra de stroom van de volkstaal over de zaak wordt geleid. Onmiddellijk begint de lezer, aangesproken en meegesleept door de naam, de zaak naar zijn eigen idee van bij-, mee- en voorwoorden te voorzien.

De verandering die daardoor ook de vreemde zaak ondergaat, zal echter daar het sterkst zijn, waar de nieuwe naam het beste aansluit bij de volksaard, in die gevallen dus, waar de nieuwe naam een duizendvoudige echo ontmoet omdat het in wezen een oude naam is. Wordt de automobiel een wagen, dan is hij daarmee verburgerlijkt en verboerst. Want een wagen kon ook een boer of een burger vroeger al hebben. Wordt daarentegen sociologie met maatschappijleer vertaald, dan gebeurt er niet veel. Want de mensen zijn meer vertrouwd met "sociale" vragen dan met "maatschappij-ordening". Inslaan zou het echter op de dag dat de sociologie rijp zou zijn om volksleer en volkerenleer te worden genoemd. Want wie zou dit niet aanspreken? Maar de wetenschap die nu al een duizendvoudige echo oproept, weerklinkt maar ook tegenspraak, en waarvan het opgenomen worden in de volkstaal vooraf zal moeten gaan aan toekomstige verinheemsing van de sociologie, is de wetenschap van de psychologie. De psychologie was lange tijd het exclusief domein van filosofen en filosofisch geschoolden, die in de psychologische fijnproeverij het modedoel van hun ontwikkeling waren gaan zien, met name door de in psychologie altijd al geïnteresseerde vrouwen van de "salons".

Diezelfde psychologie is nu een praktisch vak geworden. Er is zelfs al een tijdschrift verschenen dat "Practische Psychologie" heet. Dat wil zeggen dat de psychologie de nauwe kring van de filosofische wereld verlaat en tracht, als wetenschap in optima forma, tot de gewone man door te dringen. De psychologen leggen zich toe op politieke, pedagogische en economische problemen. Ze ontwikkelen een psychologie van de reclame, een psychotechniek en een kinderpsychologie. Ze leggen het schaamtegevoel op de ontleedtafel en deze anatomie wordt als psycho-analyse snel beroemd. Kinderscharen worden onderworpen aan begaafdheidstests, volksoplopen en demagogen te lijf gegaan met massapsychologie. Ze bieden zich aan voor psychotherapie. Het past bij deze nieuwe overvloed dat de psychologen zich in wijde kring bekend willen en moeten maken.

Het fabriekspersoneel dat aan een psychotechnisch onderzoek wordt onderworpen, dient te weten wat er met die "psyche" aan de hand is. Daarom is het geen wonder dat er boekjes over het onderwerp verschijnen en er volkshogeschoolcursussen over worden georganiseerd. Bij dergelijke ondernemingen maant het taalzuiverheidsgeweten tot vertaling.

En zie, praktische psychologie wordt tot "toegepaste zielkunde". Maar terwijl de leek bij het woord "psychotechniek" zijn nieuwsgierigheid en ongeduld bedwingt, begint bij de nieuwe naam plotseling de gehele erfenis van geloof en overlevering mee te trillen. Ziel, ziel, daarvan weet toch ieder mens! Alleen dacht hij dat het bij het godsdienstonderwijs hoorde, dus met het 14e jaar was afgelopen. Lieve ziel, thans tred je plotseling de volwassenen weer tegemoet als wetenschappelijk feit of zelfs als ontdekking! Juist degene die de strijd om de levensovertuiging of wereldbeschouwing ernstig neemt, wil zich verdiepen in de ontdekking van dergelijke zielkundige geheimenissen. En zo gaat men naar de volkshogeschool en zoekt daar de ziel te ontdekken. Maar de "docent", zoals hij zich wetenschappelijk noemt, heeft niets gedaan, slechts "practische psycho-

logie" omgedoopt en verwaterd tot toegepaste zielkunde. Maar water alleen doe niets, en zo ontstaat er een kloof tussen de vreemde zaak en de volksmond.

Hoe diep deze kloof gaapt, kan de lezer nagaan bij de grootste Amerikaanse psycholoog William James (1842-1910). Hij schreef een veelgelezen boek over de psychologie, hierbij uitdrukkelijk het woord "ziel" niet gebruikend. Hij had vastgesteld, dat er geen aanleiding was geweest om het woord "ziel" te gebruiken. Is het dan misschien bedrog, psychologie met zielkunde te vergelijken?

HOOFDSTUK 2 DE WETENSCHAP VAN DE PSYCHOLOGIE

Bij de toegepaste zielkunde is, zoals gezegd, hetzelfde het geval als bij de zogeheten praktische psychologie. Ondanks haar andere naam is deze slechts de anders genoemde vakwetenschap, en wel die welke heden ten dage aan de hogescholen onderwezen en beoefend wordt. Het zou te ver gaan hier de geschiedenis van dit vak te geven, dat, zoals bekend, telkens opnieuw voor de psychologie van het dier staat (slimme Hans, apen van Tenerife e.d.). Maar dat behoeft ook niet. Want we gaven ten aanzien van het tweesnijdend effect van de argeloos gegeven naam al toe, dat de naamgever slechts voor de helft niet weet wat hij doet. Voor de andere helft blijft de zaak binnen het bereik van het laboratorium en van het proefstation, van het seminarie en van het college, blijft het onveranderd een vakaangelegenheid.

Voor ons gaat het slechts om het conflict tussen de nieuwe naam ziel-kunde en de oude, oeroude ziel. Wat dat betreft overdrijven we niet als we zeggen: Degene die een lezing over zielkunde op de volkshogeschool gaat bijwonen, verwacht daar geen verhaal over intelligentietests, over steekproeven, tastgevoel, zinsbegoocheling en suggestie. Het gaat de arme man bij een dergelijke voordracht als bij de meeste andere vakken: het stelt hem bitter teleur dat zich onder het aantrekkelijke opschrift zulke oninteressante dingen verbergen. Velen zullen deze teleurstelling niet bij zichzelf willen erkennen. Maar wat hen erheen dreef was iets heel anders, een aandrift, meer levensvol en belangrijk dan die welke de praktische psychologie wil bevredigen. Wat hen bewoóg was een mengeling van nieuwsgierigheid en verlangen; van ontzag voor de raadselen der ziel.

Deze beweegreden komt in de wetenschappelijke literatuur slechts in negatieve zin ter sprake, namelijk daar waar de schrijver de grenzen van zijn wetenschap trekt. Het is dan een soort negatieve zielkunde, in de trant van de negatieve theologie. Zoals daarbij gezegd wordt: God is in ieder geval niet zoals jullie je hem voorstellen, zo is het hier vaak: De ziel is in ieder geval niet zoals de wetenschap zich die voorstelt.

Dat is op zichzelf al loffelijk. Dat de psychologie van onze dagen in wezen niet bezig is met de geheimen van de ziel, is duidelijk. Maar men kan verder gaan en positief zeggen: de psychologie

is ook niet met het merkwaardige gebied van de ziel bezig maar, om zo te zeggen, met twee uitwendige raakvlakken van het psychische. De beide buitenkanten van de ziel zijn gericht naar het lijfelijke en naar het geestelijke. We zien dat de moderne psychologie het fysieke aanrakingsvlak (reacties van de zintuigen) en het geestelijke (verstand en intelligentie) diepgaand onderzoekt. De indrukken en afdrukken van het lichamelijke en van de voorstellingswereld worden bestudeerd. Maar dat heeft een bedenkelijk resultaat: het psychische wordt op deze manier afwisselend als product van het lichaam of als product van de geest gezien. Zo wordt het door de een als verlengstuk van het materiële, door de ander als dat van het geestelijke beschouwd. De ene keer wordt het psychische als antenne gezien voor wat zich in het lichaam afspeelt, de andere keer als geheugen en als associatievat voor ideeën. Deze beide psychologische kaders, het extreem materialistische en het extreem idealistische, worden dan verder door de individuele scholen in verschillende verhoudingen met elkaar gemengd en verbonden. Nog na 1900 verscheen er een geleerd boek, dat een tweede druk beleefde en dus succes had, vakkundig en streng wetenschappelijk opgezet, rekening houdend met de nieuwste onderzoekingen en waar men zich dus op mag beroepen. Het boek is vele honderden bladzijden dik. De inhoud ervan wordt samengevat onder de volgende titel: "Geest en Lichaam, Ziel en Lijf".*

Zoals het gebruik van de woorden lichaam en lijf reeds bewijst, gaat het in deze titel niet om vier begrippen maar is het omgekeerd zo dat voor de schrijver geest en ziel even identiek zijn als lichaam en lijf! Hij ziet alleen maar de tegenstelling geest - natuur, en wil van deze antithese beide kanten tweemaal naar voren brengen. Gevangen door de tegenstelling van geest - ziel enerzijds tegenover lichaam - lijf anderzijds, wordt in het hele boek zelfs niet eenmaal de vraag gesteld of geest en ziel dan wel zo precies hetzelfde zijn. Dat is voor de schoolfilosofie dan ook geen vraag! Door duizend oorzaken komt ons intussen iedere ontlichamelijking van de geest en iedere ontgeestelijking van het lichaam hoogst verdacht voor. Ons wil het eerder voorkomen dat lichaam en geest verschillende vormen van eenzelfde ordening zijn.

In de strijd tussen idealisme en materialisme, ook tussen het "monisme" der materialisten en het "dualisme" der idealisten, hebben blijkbaar beide partijen ongelijk. De wezenlijke tegenstelling is een heel andere, van welke de filosofen en hun tegenstanders niets weten, maar die toch in het korte opschrift "Geest en Lichaam, Ziel en Lijf" door de filosofen naief wordt geconserveerd. De taal, die hem twee woorden ter beschikking stelt, geest en ziel, bewijst hier verstandiger te zijn dan degene die meent haar te kunnen interpreteren.

Overigens moet erkend worden dat de heersende filosofische school aan het machtige proces, waardoor de oude problemen wegzinken en

* Geist und Körper, Seele und Leib

door nieuwe woorden afgelost, reeds grote concessies doet. Gewaarschuwd door het doodlopend karakter van de psychologische vaktaal, wendt men zich al een weg toe die het leven nader ligt, een weg die tegenwoordig door o.a. Wertheimer, Goldstein, Gelb, Koffka en Adler wordt ingeslagen. Ook deze onderzoekers onderwerpen weliswaar het psychische aan procedures vanuit de lichamelijke en vanuit de geestelijke kant, maar er wordt toch al sterk de nadruk op gelegd dat voor de ziel de z.g. "inclusieve methode" moet worden gebruikt, omdat de ziel een onherhaalbaar, allesomvattend proces is, waarop alle deelprocessen moeten worden betrokken. Een werkelijk zich afwenden van de fysiologisch-geestelijke tredmolen, die sinds 60 jaar met de volledig tot verwarring leidende naam van psycho-fysische samenhang of tegenstelling wordt aangeduid, vindt in de vakfilosofie niet plaats en is, volgens het standpunt van deze wetenschap, die immers in de dualistische wetenschap van het idealisme wortelt, voor een psychologisch vakman ook eigenlijk niet mogelijk. Voor hem is het heden ten dage al iets heel bijzonders, als hij de ziel slechts voor de helft als "geest" behandelt. Een zeer recent voorbeeld van deze hulpeloze bevangenheid tussen de beide hoorns van de "natuur" en "geest" biedt b.v. Theodor Erismann, wiens in 1924 verschenen boek "De eigensoortigheid van de Geestelijke, Inductieve en Inzichtelijke Psychologie" reeds in de titel - maar meer nog in de tekst - geestesonderzoek en zielsonderzoek door elkaar haalt.* Het is slechts een voorbeeld uit honderden.

HOOFDSTUK 3

DE PSYCHE

Wij echter, als we horen spreken van zielkunde, denken noch aan de functies der zintuigen, noch aan het gebruik dat de ziel van geestesuitingen maakt, maar aan iets heel anders. Voor dit derde facet van de zielkunde is de antieke uitdrukking "Psyche" niet goed te gebruiken, maar zou werkelijk het woord "Ziel" nodig zijn, (zoals in het Frans *âme*, en niet psychologie en in het Engels *soul*, en niet psychology zouden moeten worden gebruikt). De uitdrukking "psyche" duidt meer een toestand aan, hij beschrijft een momentopname of een situatie van de ziel zoals die, ingeklemd tussen lichamelijke en geestelijke invloeden, zich manifesteert. Zo spreekt bijvoorbeeld de medicus terecht van de psyche van zijn patiënt. De arts benadert de mensen vanuit de lichamelijke hoek en ziet het fragment van het psychische dat de ziekte begeleidt. Of het nu 14 dagen of 2 jaar zijn, het is altijd het lichamelijke ziekteproces dat de arts op de psyche opmerkzaam maakt. En dit lichamelijke ziekteproces is bijna steeds, in verhouding tot de totale leeftijd van de patiënt, van voorbijgaande aard; derhalve is ook datgene waarbij de arts betrokken raakt slechts een fragment van de ziel.

Ook de wetenschapsman, de psycholoog, de pedagoog etc., spreekt met

* "Die Eigenart des Geistigen, Induktive und Einsichtige Psychologie"

recht van de "psyche" van het individu. Echter vanuit een ander gezichtspunt. Was het gedrag van de delen van het lichaam de oorzaak die de arts op de achtergrond van de "psyche" wees, hier is het het gehele gebied van het "geestelijke" van waaruit de waarnemer de psyche benadert. In het licht van zijn ideeënrijk verbaast hij zich over de kracht van deze povere, kleine, afzonderlijke psyche tot het vergaren van kennis en het in zich opnemen van morele en geestelijke oordelen. Immers, alles wat de geest betreft dringt door tot in elk mens. Zo wordt deze voor het "algemene" geschikte psyche bestudeerd, omdat het merkwaardig en indrukwekkend is dat een algemeen iets, de geest, steeds weer op duizenden afzonderlijke individuen neerstrijkt via traditie, opvoeding, onderwijs, zede, navolging enz.

Voor degene die van ideeën en het geestelijk leven uitgaat, is de psyche in eerste instantie het algemene begrip voor de meer of minder capabele transformator zoals die zich bij ieder mens als ontvanger van de oneindige geestelijke waarden manifesteert. Als zodanig wordt de mens op zijn wil, intelligentie en gevoelsleven getest. En het ligt voor de hand, dat bij deze naar de geest toegekeerde zijde van de ziel het meest gelet wordt op een snelle bevattingsvermogen en op tijdsbesparende vaardigheden. Want de geest is tijdloos. Hoe vlugger de psyche, hoe geestrijker, is een voor de hand liggende - verkeerde - gevolgtrekking. En zo zijn tegenwoordig de psyche als transformator voor lichamelijke zaken en de psyche als ontvangtoestel voor spirituele zaken de beide onderwerpen van de psychologie als wetenschap.

Wij kunnen ons niet bij deze tweedeling neerleggen. Trouwens, ook de psychologie kent tussen deze beide gebieden van het psychische al een derde. Maar dit derde gebied wordt niet recht door de psychologie gemeden als de pest. Ja, men kan misschien wel zeggen dat de psychologische wetenschap haar ontstaan juist aan de vlucht van het verstand uit dit griezelige middengebied heeft te danken. De moderne psycholoog waagt zich hoogstend aan de buitenkant van dit gebied en ongeeft het, als een gevaarlijk terrein vol grondverzakkingen en mijnschachten, met een hoog hek. We bedoelen de psyche naar de opvattingen der occulte wetenschappen. Men pleegt voor dit gebied van de ziel te verwijzen naar het boek van Max Passoir over het gebied "aan gene zijde der ziel", een boek dat zich juist om wetenschappelijk te blijven, verbergt achter zuivere beschrijving. Men kan dan zijn handen in onschuld wassen. Men heeft zich niet gecompromitteerd, men heeft zich slechts "objectief" opgesteld. Dit "aan gene zijde" ligt nu eenmaal aan de andere kant en derhalve ligt deze soort psyche "aan gene zijde" van de wetenschap. Maar dit zo gemakkelijke - generzijds - heeft een nadere verklaring nodig. Als de occulte wetenschappen (theosofie, spiritisme, astrologie etc.) zonder waarde zijn bij het doorvorsen van de menselijke psyche, dan ligt dat bijvoorbeeld niet aan het feit dat de officiële wetenschap zelf volledig zou zijn in haar vraagstelling. Neen, de tegenwoordige wetenschap laat ons daar in de steek. De occulte wetenschap laat ons ook in de steek; maar ze vraagt daar, waar gevraagd moet worden. Haar tekortschieten ligt aan iets anders, iets dat vreemd genoeg ook door haar tegenstanders onvermeld blijft. Wij moeten ons daarover kort uitspreken, om ook onze bezwaren tegen de wetenschappelijke psychologie kraacht te kunnen bijzetten.

* "Von Jenseits der Seele"

De occulte "wetenschappen" hebben voor het mensdom het besef van kosmische krachten van de mensziel in stand gehouden. Zoals de kabbalistiek Christus als een zuiver kosmisch-aards veranderingsproces in de schepping wilde doen opgaan, zo doet ook de theosofie haar best om de afzonderlijke mens als natuurkracht, als duivel, als zich baanbrekende natuurvorm te verstaan, die in zijn opklimming (loutering) of door zijn omzwervingen (zielsverhuizing) andere schepsels of natuurmassa's met zich meesleept, omvormt, ontwikkelt. De menselijke ziel als overheersende of als onderliggende kracht in de wereld is het object van de magie, de telepathie, het spiritisme, de hypnose.

Deze leer, die zich breed heeft gemaakt in het gebied van het fantastische, heeft nochtans een nuchtere verankering. Als centraal punt om dit duidelijk te maken kiezen wij de profetie. Er is namelijk of een kracht die zich meester kan maken van de afzonderlijke mens en waardoor in hem de wet van de wereld- en mensheidsgeschiedenis plotseling een open boek is, of alle geloof aan openbaring, alle godsdienst van oude en nieuwe verbond is zwendel. Hier kan de psychologie niet zo maar haar handen in onschuld wassen en zeggen - wat ze zo graag doet - dat gaat mij niet aan, dat is een zaak van de theologen. Op dit punt wordt elke tweedeling der waarheid onmogelijk, want het gaat hier om een natuurlijke gesteldheid van de ziel, die aanwezig moet zijn, opdat Godsbesef, geschiedkundig besef of natuurbesef daarna in deze ziel zal kunnen binnenkomen. De theoloog kan alleen dan ware en valse profeten uit elkaar houden (zoals Mozes en de tovenaars van de Farao, Paulus en Simon de Tovenaar, Swedenborg en Hamann) als er, hoe dan ook, op enigerlei wijze profetische kracht in het gebied van de ziel mag of moet worden verondersteld. Of de ziel kan stromen van de geest geleiden, of ze kan het niet. En het is niet de zaak van bovennatuurlijke, maar van menselijke ervaring om deze krachten van de ziel na te vorsen.

Nu is dat een zeer nuchtere en alledaagse zaak. Net zoals de ratten het zinkende schip verlaten is het een alledaagse gebeurtenis, dat de levende mens ongeluk en geluk bespeurt. Het gezegde van de ratten toont ons hoe natuurlijk men dit vindt. Profetie en magie zijn slechts de buitenmatig sterke verbondenheid van de mens met de schepping. Een verbondenheid die dan ofwel ver in de tijden kan reiken, zoals in de profetie, ofwel zich opvallend door de ruimte uitstrekt (magie).

In het geval van de profetie zou men van een ongewoon ingegroeid zijn in de wereldgeschiedenis kunnen spreken, in het geval van de magie van een opvallend ingegroeid zijn in de wereldtotaliteit in de zin van het gelijktijdige heelal.

Wanneer tegenwoordig boeken over profetisch socialisme, magische religie, profetische romantiek weer opgeld doen, dan bewijst dit jargon hoe tegenwoordig in de een of andere, misschien onverkwikkelijke vorm, het ingegroeid zijn van de ziel in de wereld weer wordt opgemerkt. Als men dit loochent - zoals dat in de 19e eeuw gebeurde - dan verandert alle geschiedenis en ordening in historisch puin en waandenkbeelden.

Zo zou bijvoorbeeld Jezus een zuivere dweper zijn, als hij niet de gehele tijdsspanne van Adam en Mozes tot aan zichzelf in zijn ziel zou hebben gedragen. Alleen hierdoor viel hem later de overeenkomstige kracht voor de toekomst ten deel, die van hem uit over de kerk en het christendom heen tot aan het einde der wereld reikt en die zich onbetwistbaar tot op de huidige dag dagelijks openbaart, omdat vandaag zoals altijd om Hem gestreden wordt.

Doordat de psychologie deze krachten niet erkent als belangrijke potenties van het dagelijkse zieleleven, berooft ze de weinige grote middelaars en verbinders van de wereldgeschiedenis van hun natuurlijke voedingsbodem, waarop ze alleen maar denkbaar en geloofwaardig worden. Ze geeft, schijnbaar, doordat de theologie een eigen uitspraak hierover achterwege laat, de vrije teugel aan een overdreven cultus rondom religiehelden. In werkelijkheid levert ze alle theologie over aan bespottung. Want het is natuurlijk voor de theologie een onmogelijke opgave aan een handjevol individuen eigenschappen toe te schrijven waarvan bij andere individuen geen kiemen of ont-aardingen te bespeuren zijn. Inderdaad lijden de theologen onder deze toestand. Maar waar ze daarom intussen van hun kant het byzondere gebied van de "Godsdienstpsychologie" hebben bijgevoegd, verwordt dit onafwendbaar tot godsdienstpathologie, omdat ze nu eenmaal gedwongen zijn, een eventueel aanwezige oevenbouw van het zieleleven - het religieuze - zonder de natuurlijke onderbouw te behandelen. In het werk van James bijvoorbeeld komen religieuze waanvoorstellingen en bekrompenheden veelvuldig voor; gezond geloofsleven ontbreekt en moet ook ontbreken, want de maatstaf van gezondheid en natuurlijkheid ontbreekt, zodra dit gebied van de ziel niet meer als een van-zelfsprekend stuk van iedere mensenziel geldt.

De occulte wetenschappen hebben die natuurlijke onderbouw van alle geloof weten te bewaren.

En hun onuitroeibaarheid tot op de huidige dag is daarop gebaseerd. Dus moet de onbruikbaarheid van hun resultaten op iets anders dan een foutieve **themakeuze** berusten. Niet de zinloosheid van het thema leidt tot de willekeur van haar resultaten, maar een foute methode. Maar deze fout in de methode is dezelfde als die van de wetenschappelijke psychologie! Alleen wreekt de fout zich bij de occulte leer veel opvallender. Daarom is het des te belangrijker om deze zaak op te helderen.

Hoe komt het dat de geheimleer ons zo in de war brengt? Aan een of ander wezen, een afzonderlijke ziel, worden werkingen op de wereld of op de naaste omgeving toegeschreven. Deze ziel ontwikkelt een geraffineerd kunnen (Yoga), zoals geestenbezwering en dergelijke zaken. Maar deze zielen zijn afzonderlijke, zelfstandige moleculen in de wereldruimte; ieder wezen is allereerst drager van een bewustzijn, dat een standpunt inneemt t.o.v. de wereld, zoals dat dan zo fraai wordt gezegd. Ons besluit het gevoel dat hieronder de wereldorde wel ineen moet storten. En daarin hebben wij gelijk! Een wereld die uit louter afzonderlijke wezens bestaat is slechts zolang te verdragen als deze wezens ongevaarlijke wandelaars zijn. Maar als iedere enkeling wereldkrachten kan ontketenen, hemel en hel in beweging kan brengen, dan zou deze wereld zichzelf in krampen en explosies moeten vernietigen. Diep in zijn hart weet ieder mens dat de lessen van de spiritisten e.d. leugens zijn. Hij weet het op veel betere gronden dan de theorie: op grond van zelfbehoud en van

het instandhouden van de soort is het duidelijk, dat hier de duivel aan het werk is. Dat vormt juist het prikkelende en aantrekkelijke element van de zaak. De theoretische tegenwerpingen daarentegen praten om de zaak heen.

Want ook de psychologie gaat uit van louter afzonderlijke wezens! Alleen gaat de filosofische psychologie, getrouw aan het rationalistische principe van alle filosofie, uit van het "ik", het met rede behepte enkele ik, en niet van "wezens" zoals de leringen van de betoverde wereld. Beide leggen de ziel op een enkele vorm vast. Ook volgens de psychologie is er een wisselwerking van een "ik" met de verschillende "ietsen" van de buitenwereld en de binnenwereld: met de dingen van de natuur (zintuigpsychologie), met de gemeenschap (sociale psychologie), met de schatten van de geest en het leven van de geest, uiteindelijk met zichzelf of zelfs ook met God,

De filosoof houdt weliswaar dit ik, dit "subject" van een wereldbeschouwing "objectief" voor een zeer machteloos wezen. Het ik van de filosoof is niet zo gevaarlijk als de wezens van de occultisten. Dit ik van de twijfelende en bezinnende denkers is zuiver innerlijk, van geestelijke aard, verstandelijk, en breekt daarom niet met vernietigende almacht in de werkelijkheid los.

Maar wel is de psyche van de filosofie - zoals ook die van het occultisme - losgemaakt uit het spanningsveld, waar ze haar plaats tussen God en de wereld had, en ligt ze gefsoleerd onder een glazen stolp. Wat haar redt uit deze isolatie is iets anders dan bij het occultisme, namelijk haar rede. De ikken van de filosofen zijn op hun rede aangesproken. zielen en daarvoor hebben ze alle macht over de wereld moeten prijsgeven. Op het terrein van de waarheid zijn ze zo machtig als God. Wat de wereld daarentegen betreft blijft slechts de schijn der schoonheid, die het ik niet eens in bezit kan nemen, die hem hoogstens wordt geschonken. Zo leert in het bijzonder het Duitse platonisme. En Plato is nu juist het meest wezenlijke van het filosofische type. We kunnen als volgt samenvatten:

De fout van de filosofie is, dat zijn ikken voor zover het hun rede betreft, goddelijk zijn, maar voor de wetten der wereld krachteloze schaduwen. De fout van de occultist is, dat zijn zielewezens, met alle wereldse kwachten toegerust, hun aandeel in de goddelijke rede inboeten. De ikken van de filosoof zijn geestelijke reuzen, de "media" der occultisten zijn reuzen van de wereld. In het eerste geval moet de ziel helemaal de rationele persoonlijkheid zijn, in het tweede geval een ongehoord sterke wereldkracht, die werelden tevoorschijn tovert en weer laat verdwijnen. Oeroude, eeuwige onuitroerbare dwaasheden van de mensheid zijn het in welke-diepten we op dit ogenblik een blik werpen:

Oriënt en Occident, Yoga en filosofie, lichamelijke ascese en geestelijke toegespitste logica zijn de eenzijdigheden waarin de mens zich dagelijks stort om zijn middelpunt, de ziel, te ontvluchten. Oriënt en occident, monnikendom en academisme, Boeddha en Plato tyranniseren de ziel. Ik citeer: de ziel is geen ding.

Beide fouten laten zich nu op één noemer brengen: ze passen een foutieve, of beter gezegd een verarude grammatica op de ziel toe en de aldus gegeselde psyche moet zich tegenover deskundige en occulte lieden troosten met het woord van de dichter:

Soll dich der Olymp begrüßen
arme Psyche, mußt Du blüßen.
Eros, der dich sucht und peinigt,
will dich seelig und gereinigt.

Wij echter kijken naar Eros zelf in plaats van naar dergelijke martelwerktuigen.

HOOFDSTUK 5

DE GRAMMATICA VAN DE ZIEL

Heeft de ziel dan een grammatica? Welnu, daar het woord uit de ziel komt en het meest waarachtige woord uit het diepst van de ziel, en wij de macht van het spreken juist afmeten aan de mate, waarin de ziel wordt beroerd, wanneer "het lied van de zanger

uit het binnenste weerklinkt
en het geweld der donkere tonen
die wonderbaar sluimerden in het hart,
wakker roept ...",

dan zal - zoals de geest de logica als structuur heeft - de ziel wel een "structuur van woorden", en dat betekent toch "grammatica", tot innerlijke structuur hebben. Deze analogie is niet zomaar opgesteld, maar bedoeld in zo ruim mogelijke draagwijdte. De grammatische aard van dit geschrift kan daarom niet anders dan grammaticaal zijn! Logica en kennistheorie vormen de kern van alle geesteswetenschap; natuurwetenschap staat en valt met mathematica; grammatica is de sleutel die de toegang tot de ziel ontsluit, en wie de geheimen van de ziel wil leren kennen moet de geheimen van het spreken, van de taal doorgronden. Maar wat weet iemand hiervan die alleen maar geleerde is - tenzij hij een begenadigd psycholoog is? Weet een occultist hiervan? Integendeel; beiden mijden en ontvluchten juist deze methode, die tot de ware kennis van de ziel leidt.

De filosoof wil de ziel met kentheoretische vooronderstellingen, vanuit de logica benaderen. Hij is daarmee even onmethodisch als een scholasticus uit de Middeleeuwen ten opzichte van de natuur. Alle geesteswetenschappen hanteren nog steeds onbewezen scholastische stellingen, waarmee ze de vraagstukken rond de ziel aanpakken zoals deze zich voordoen in rechtswetenschap, economie, geschiedenis en met name in de psychologie. Als we de huidige situatie van de officiële zielkunde willen doorzien, moeten we maar eens denken aan de natuurwetenschap voor deze door de mathematica en het experiment werd bevrijd van de tyrannie der logica.

De occultist, de monist e.d. willen nu juist met deze moderne methoden de ziel verklaren. Ze gaan dan ook de ziel met meer of minder - meest minder - moderne, in ieder geval echter met ruimtelijk-natuurkundige of astrologisch-mathematische berekeningen "te lijf". Altijd weer moeten deze denkers de ziel "vermaterialiseren". Vermaterialiseringsprocessen en experimenten met behulp van "media" gelden voor hen als de hoogste openbaringen van de ziel. Dat is precies zo pervers en tegenover de ziel even onfatsoenlijk, als wanneer de filosoof de intelligentie als haar diepste geheime wonder verklaart.

De academische psychologie kent als enige vaststaande grootheid het "ik". Jij, hij en zij; de dingen met hun "het", al het andere, wordt pas de moeite van het onderzoeken waard doordat het door deze eerste persoon van de grammatica, van het ik, psychisch wordt opgenomen. Het "niet ik" of de naaste, of God, of het object, worden vanuit het ik belicht.

Deze leer is in overeenstemming met de stelling van de Griekse grammatica, volgens welke het ik de eerste persoon van het werkwoord is. En zij geeft daarmee duidelijk haar afstamming van een achterhaald - Spengler zou zeggen: van een euclidisch - standpunt van het denken te kennen. De Griekse filosofie en de Griekse schoolgrammatica komen vandaag niet langer in aanmerking als geldige basis voor beweringen die zo'n verdragend effect kunnen hebben. Ook al mag er dan nog altijd in onze schoolboekjes staan dat ik de eerste persoon is, de psychologie mag deze foutieve volgorde niet langer naïef als dogma vooronderstellen. Want al onze ervaringen leren precies het tegenovergestelde van deze Griekse leer van het primaat van het enkele ik.

Uit duizend zorgen en indrukken en invloeden die het kind omkleden, omgeven en bedreigen, maakt het zich langzamerhand los als zelfstandig wezen. En daarom is het eerste wat het zelf vaststelt, dat het niet wereld, niet moeder of vader, niet God, maar iets anders is. Het eerste wat een kind, wat ieder menselijk wezen overkomt, is dat het aangesproken wordt. Het wordt toegelachen, gevraagd, gewiegd, getroost, gestraft, gevoed en krijgt geschenken: het is allereerst een jij ten opzichte van een machtig buitenwezen, vooral ten opzichte van de ouders. Daarom zegt Goethe terecht in de Pandora dat de vader steeds een God is ¹⁾. Hij is het daarom, omdat hij voor zijn dochter er is vóór haar eigen ik, omdat hij haar pas, doordat hij haar aanspreekt met "jij", het bewustzijn verleent, zelf iets te zijn.

Het horen dat wij voor anderen bestaan en iets betekenen, dat zij iets van ons willen, gaat dus vooraf aan het uitspreken dat wijzelf bestaan en wat wijzelf zijn. Het feit, dat wij van buitenaf bevelen krijgen en van buitenaf worden beoordeeld, verschaft ons zelfbewustzijn. Nu immers ervaren we onszelf als iets, als iets bijzonders tegenover dit bevel en dit oordeel. Iets anders of iets bijzonders te zijn is de fundamentele belevenis van het ik. En hoeveel mensen zijn er niet, die het in hun leven niet verder brengen dan tot dat stomme, trotse gevoel "anders te zijn", zoals de zin: "Ik ben ik", dewa eerste zin van iedere individuele psychologie en iedere individuele ethiek, dit vastlegt. "Ik ben ik" is het antwoord van de mens die van buiten af bij zijn naam is geroepen. Zoals menig kind steeds maar weer vol zelfgevoel over zichzelf praat als "zelf". Het met name aangesproken worden van de mens, als een wezen dat door een eigenaam wordt onderscheiden, gaat dus vooraf aan al het denken-over-zichzelf van het ik. De kortste stamvorm van het werkwoord is dientengevolge dan ook de jij-vorm van de imperatief (gebiedende wijs): ga, kom, luister, wees, word, zowel in de indogermaanse als in de semitische talen. De mens antwoordt eerst dan, wanneer hij anders dan de dingen van de buitenwereld, zoals bomen, tafels, stenen en huizen, die door hun soort zijn bepaald, wordt onderscheiden met een eigenaam. Wanneer zijn trotse zelfbewuste "ik ben ik" hem duidelijk maakt, dat hij met ja of nee antwoorden

¹⁾ "Ist doch ein Vater stets ein Gott"

kan, dan pas antwoordt hij. Het bekende verschijnsel van het eeuwige nee-zeggen van veel kinderen, het "bikken", is alleen maar de praktische toepassing, voortkomend uit de beleving van het antwoord kunnen geven, dat ten grondslag ligt aan het "ik ben ik".

Dan pas komt het derde: de dingen van de wereld worden ontdekt. De dingen die weliswaar door de mens worden benoemd, maar die hem geen antwoord geven, waardoor hij dan ook niet kan worden aangesproken. Het is de wereld van de derde persoonsvorm, van hij, zij en het.

Veelzeggend in dit verband is, dat kinderen en kinderlijke mensen, wanneer ze niet door het aangeropen worden vol trots op hun eigen ik worden teruggeworpen, met voorliefde over zichzelf in deze "derde" persoon spreken. Zoals een kind van zichzelf vertelt: Jantje is met de trein geweest, Jantje is moe. Een bevel echter dwingt tot ja en neen. Deze beide woorden zijn slechts schijnbaar simpele "tussenwerpsels". In werkelijkheid zijn zij de zinnen van de waarachtig goddelijke persoonlijkheid van het ik, de grondzinnen van de almacht die ons verleend is. Ja en nee zeggen betekent scheppen en weerstand bieden, lijden en doen lijden. Ja en nee spreekt God en spreken wij als zonen Gods. Maar juist de kinderlijke mens doorwandelt niet altijd zijn leven in de ik-gestalte van zijn almacht. Hij stuurt vaak zoals "Imago", de held in het boek van Spitteler, zijn "Konrad", zijn ik, met verlof in de wereld van de dingen. Hij duikt onder in de wereld, en laat zich pas weer door een nieuwe oproep, die zijn jij overkomt, opschrikken en terugleiden uit deze wereld van zijn oude Adam. Het nadeel is dan echter vaak dat hij in het andere uiterste vervalt; in de eerste persoon, omdat hij de persoonlijkheid daarvan voor het enige "persoonlijke" leven houdt. De grammatica van de ziel heeft de drie personen echter alle drie nodig. Want de ziel moet zich in de ogenblikken waarin het goddelijke vonkt als ik, in het beschouwelijke als het, en in het ontwaken en inslapen als jij laten aanspreken. De ziel gaat haar weg vanuit het "es" (het) over het jij tot het ik en omgekeerd. Ze probeert daarbij vaak er onderuit te komen. Haar traagheid probeert zich aan deze veranderingen te onttrekken. Maar het inzicht, dat voor ons het meest wezenlijke is bestaat hieruit: iedere wending in het leven van de ziel verschijnt als een verandering van haar grammaticale patroon, precies zoals elke willekeurige verandering is af te lezen aan de verandering van zijn mathematisch model.

Wat we hier gezegd hebben van de persoonsvormen geldt ook voor de zogenaamde modi (wijzen), de indicatief (aantonende wijs), de conjunctief (aanvoegende wijs), en de imperatief (gebiedende wijs). Zoals de persoonsvormen de verschijningswijzen van de ziel zijn in de verschillende momenten waarin deze zich bevindt, zo behoren ook deze modi tot de ziel als de belangrijkste werkingswijzen van deze momenten. De huis, tuin en keuken-grammatica registreert alles: ik zing, jij zingt, hij zingt, dat ik zinge, dat jij zinge, dat hij zinge, zing, hij moet zingen, wij moeten zingen. En zo gaat het maar door in iedere tijdsvorm en in iedere wijs, zowel in het actieve als in het passieve, of het nu enkelvoud of meervoud is, alsof alles naar believen uitwisselbaar is.

De fraaie rijtjes in de schoolboeken hebben evenwel een ernstig manco, want de gebiedende wijs eerste persoon enkelvoud kennen ze niet. De grammatica van de ziel daarentegen brengt primaire en secundaire betrekkingen tussen persoonsvormen en modi aan het licht,

ze onderscheidt oerzinnen van wat alleen maar ontwikkelingen en afleidingen zijn, die op hun beurt die oerzinnen weer verrijken, bijeenbrengen en vervlechten. Maar dit volledig ontwikkelde vlechtwerk moet worden gezien als een soort invulsysteem, dat slechts aan de oppervlakte de ruimte invult tussen de diepe, principiële uitbarstingen of uitdrukkingen van het vormend vermogen van de ziel. De schoolse grammatica met haar vervoegingsrijtjes fotografeert de oppervlakte, het naast elkaar voorkomen van verbale verschijnselen. De spraakstromen die opwellen uit de ziel zijn iets anders dan hun toepassing in het dagelijks leven der mensen. Alle doorsnee taalfilosofie behandelt slechts het gebruik, dat van de oertaal wordt gemaakt. Het gebeuren van iedere dag verbruikt iedere originele prestatie van de ziel voor haar eigen doeleinden.

Zodoende scheidt het de taal van het verstand en van de communicatie, de doelgerichte taal, die middel en werktuig wordt. De koopman met name hanteert de taal als iets dat kant en klaar voorhanden is, uit voorraad leverbaar, als geldig betaalmiddel en als wisselgeld. Hoe moderner zijn goederen zijn, hoe meer zijn spreken is doordrenkt van gemeenplaatsen en slogans om vertrouwen in te boezemen. Maar wat een filosofie, die het munt slaan uit het bare goud van ziele-uitingen uitgeeft voor het "wezen van de taal"! Deze filosofie van de oppervlakte houdt het kunstmatige leidingnet, ontstaan door een soort kanaliseringstechniek voor het wezen van de taalstroom, die in de mens met onstuitbare kracht opwelt. Zij verwacht het kunnen spreken met het moeten spreken. Alles wat een mens moet, dat kan hij en zijnsge-lijke ook. De doorsnee mens in ons is alleen maar instaat te doen wat anderen eens gedwongen waren te doen. Daar echter waar het spreken tot een moeten wordt, vat de mens de taal niet langer op als middel om zich verstaanbaar te maken, maar krijgt het spreken vat op hem, omdat de dingen zich aan hem verstaanbaar willen maken, omdat de mens begrepen wil worden of omdat God zich aan hem wil mededelen. Men lette goed op het verschil: werkelijk verstaan, begrepen te worden, daar is de volledige mens in ons op uit, de "mensenmens". De vos, de wolf, de slang in de mens - die Cyprianus reeds onderscheidde van de mensenmens - ja, die willen zich alleen maar verstaanbaar maken om bijvoorbeeld bij een kelner iets à la carte te bestellen of om een koop af te sluiten of conventionele beleefdheden uit te wisselen. Die willen iets wat klaar is doorgeven. Maar de mensenmens, die weet dat hij pas door de oorsprong van zijn spreken kan worden verstaan, die vindt een lied van liefde of haat, van zwakte of kracht, van vrees of van vreugde.

En wat is dit lied dan? Niets anders dan de naar buiten tredende gestalte van de ik-vorm, tot actie komend en gehoorzaamend aan de wetten van conjunctief of optatief (wenselijkheidswijs). Hier vecht de wil zich vrij, zoals de naam vrijwilliger het zo treffend uitdrukt. "Voluntatief" zou een goede benaming zijn voor deze spreekwijzen, als de denkers hierbij niet meteen met hun gezeur over de vrije wil zouden beginnen. Over vrijwilligers en hun goede wil weten we toch allemaal mee te praten. We ervaren onszelf als vrijwilligers! Van de vrijheid van God weten we ook allemaal. Van de abstracte vrijheid van onze wil weten we niets. Iets anders is het met de dieren, planten en stoffen buiten ons; die worden precies zoals de wolf of de vos in onszelf tot vrede gebracht, wanneer ze voor ons, nauwkeuriger uitgedrukt voor de mens in ons tot begrip worden. Deze begripstaal, die tegenwoordig als het oorspronkelijke spreken wordt aangemerkt, is dus de taalvorm waarmee de dingen van de wereld bij

ons binnenkomen. Waar we ons in de wereld willen "bewegen", als man van de wereld zeker willen handelen, daar kunnen we en mogen we de dingen hun oude begrippen niet afnemen. Want met de wereld spreekt men niet als gelijke. In de wereld de dingen met de juiste naam te noemen is het meest buitengewone waartoe de mensenmens in ons in staat is. Het oude woord dat de wereld vergaat wanneer een mens in de wereld eenmaal de volle waarheid zegt, is niet overdreven. De wereld, als wereld van de dingen, van de derde personen van de conventie, stort inderdaad in elkaar telkens wanneer een mens ze als menselijk opvat. En hij die dit doet overschat daarbij zichzelf, want ook hij heeft slechts bij tijd en wijle de macht van het oorspronkelijke spreken, ook hij behoort voor een deel toe aan de wereld van de oppervlakte. Hij waagt het een stuk wereld te vernenselijken. Maar in een beschouwelijke of theoretiserende stemming spreekt hij over zichzelf als "deze jongen", als stuk van de wereld, in de derde persoon zoals de hoofdpersoon in het boek van Karl Spitteler.

De derde persoon en de indicatief moeten dus worden gezien als bij elkaar horend, om de oergrammatica zuiver te houden. Wat gelaten in de wereld is opgegaan, dat legt de indicatief vast. Hij beschrijft en verhaalt van het rustende, het voorbijgegene, het voltooide, het voorhandene. Voorzover of zolang alle filosofie wereldwijsheid was, moest haar eerste en eeuwigdurende vraag de vraag naar het zijnde worden. Het zijn en het bestaan, deze vormen het wezen van de indicatief in al zijn variaties en mogelijkheden, waarin "iets" over de wereld kan worden gezegd. Tegen deze geestesstroming van tucht, die aan banden legt, stroomt de conjunctief, optatief, voluntatief, de kracht en machtsuiting van het ik, heer over zichzelf en zichzelf de wet stellend. De conjunctief is het niet te stuiten gezang, het marslied van het worden en al het wordende. "O, als ik duizend tongen had!"; "Als ik God was", vanaf de meest heilige ernst tot aan de scherts is het altijd de krachtwerking van het ik, die de conjunctief in het leven roept. Daarom spreekt de filosofie, waar deze bewustzijn van het ik wil worden, in plaats van over het bestaan altijd over de wil en het worden. De filosofie, die de mens vergoddelijkt, heet idealisme, want hij leeft bij de gratie van de vrije wil. Vrijheid is wel de meest pregnante uitdrukking voor de conjunctief van al het wordende. Het wordende, dat nog niet wil gehoorzamen aan de wetten van het bestaan, dat zich niet ding van de wereld wil voelen, maar goddelijk begeesterd, idealist.

Zelfvergeten, dus zonder vrijheid voor zichzelf, zonder wens of wil, dat is de liefde: "En toen ik hem verkoos was het zonder enige keuze". Maar "wereldvergeten" is ze niet minder: "Als ik jou maar heb, wanneer jij de mijne maar bent!" "Wat zal ik vragen naar hemel en aarde!" Wat rest zo voor de geestesstroom, die de taal der liefde voortbrengt anders dan het JIJ, vanaf de lokroep tot aan het verantwoordelijk makende gebod! De liefde hoeft niets van het oppervlakkige van de flirt met zijn tot niets verplichtende conversatie; liefde brengt verandering tot stand! Ze bezweert en beveelt. En pas door de zo tot imperatief geworden liefde wordt het jij echt ontdekt. Als er naast de filosofie van de wereldbeschouwing en naast de filosofie van het "zelfbewustzijn" een filosofie van "de naaste, jij" zou bestaan, dan hadden de filosofen al lang uit de indicatief, waarin de wetten der wereld worden beschreven en uit de conjunctief,

die bij de vrije wil hoort, de weg gevonden naar de volledige grammatica. Maar juist deze filosofie bestaat niet en kan ook niet bestaan. Want de filosofen zijn weliswaar of wel zelfvergeten of wel los van de wereld geweest, maar nooit beide tegelijk; nooit waren ze echte samaritanen van het denken. Wanneer ze dat worden houden ze op met filosoferen. Hierop berust de grootheid van de laatste grote Duitse filosoof van het idealisme, Hermann Cohen. Zijn werk spreekt vanuit het jij des geloofs en daarom is het geen filosofie meer!

Maar we kunnen nog een stap verder gaan in de schoolgrammatica. Ook de tijden van het werkwoord hebben hun eigen verhouding tot de afzonderlijke modi (wijzen). Zo is bijvoorbeeld de indicatief (aantonende wijs) van huis uit nooit in de tegenwoordige tijd. Hij verhaalt immers van het gewordene, van wat is geweest of voorbijgegaan of, als het dan in het heden is, van wat er buiten de spreker in de ruimte van de wereld zijn beloop heeft. Zo vormen in het Grieks de stammen van de aoristus de zuivere indicatief. De indicatief van de tegenwoordige tijd wordt dan veelvuldig door verlenging van een klinker, door verdubbeling van een lettergreep enz., van deze aoristusvormen afgeleid. De "aard" van alle conjunctiefvormen is het futurum (toekomstige tijd). Zuivere tegenwoordige tijd echter, wending van het verleden naar de toekomst, binnenbreken van het komende in het hier en nu, dat is van huis uit alleen de imperatief (gebiedende wijs), de wijs die veranderingen tot stand brengt, de wijs van dat machtige "tolle lege", "neem en lees", dat een Augustinus tot zijn verwerkelijking riep.

Als we denken aan de mishandeling van de grammatica van de ziel, die tot nu toe plaats vindt, dan werkt vooral dit laatste als een verrassende ontdekking. Want nu pas begrijpen we volledig wat wereld-wijsheid en idealistische leringen over de vrijheid de arme psyche hebben aangedaan. Voor de occultisten is ze een ding, voor de filosofen is ze vrij. Van beide zijden wordt haar van liefde vervulde tegenwoordigheid haar onmogelijk gemaakt. Ze kan zich onder deze overheersing helemaal niet tonen zoals ze is. De occultist en met hem alle materialisten prijzen haar "wezenheid", dat wil zeggen het stuk wetmatigheid dat ze óók heeft; prijzen haar gebondenheid aan het bestaande, haar bestaan zelf, als haar ware gestalte. De filosoof daarentegen predikt haar de droom van vrijheid, rede, onsterfelijkheid als haar ware opgave. En beiden maken zo wetmatigheden of opgaven tot een schijnpresentie, die het gebiedende, aan de kracht der liefde onderworpen heden moet vervangen. Ze verarmen op die manier het snaarspel van de ziel, willen één snaar als surrogaat ook die tonen laten spelen, die bij andere snaren horen. Ook de modi en tijden zijn alle zoals de drie persoonsvormen, potenties van de ziel. De ziel kan in vervoering raken op de melodie van het wordende, evenals ze tot klinken kan worden gebracht in het accoord van het bestaande of in het ritme van de verandering. Zij kan in het graf van het verleden rusten of zich verheffen tot in de hemel der belofte of haaraardse dag dienen. Maar ongrammaticale denkers zoals de ver-ikker, de filosoof, of degene die haar tot ding maakt, de occultist, moeten door hun zo eenzijdige en "eensnarige" leringen wel zielverwoestend te werk gaan. Want ze ontmoedigen de ziel om ook maar voor éénmaal alle snaren te betokelen die de grammatica hen ter beschikking stelt.

Maar de grammatica van de ziel komt niet alleen in verweer tegen de zielverwoestende uitwerking van de vakwetenschap (de filosofie in al haar geleidingen) en van de geheimleer (het occultisme). Haar smalle weg loopt niet alleen maar tussen deze beide gebieden. Daarbuiten dwingt ze al de geestelijke en taalkundige oppervlakkigheid, die tegenwoordig door de schoolse grammatica, filologie, literatuur, kunstgeschiedenis, cultuurgeschiedenis, sociologie enz., als een bonte catalogus aan de markt wordt gebracht, om af te steken naar de diepte van dat wat vanaf het begin af waar is gebleken. Tot op heden bezitten we slechts de oppervlakkige schoolse grammatica, schoolse retorica, schoolse optiek enz., zoals deze zijn voortgekomen uit de artes liberales, de vrije kunsten, van het Middeleeuws lager onderwijs en deze takken van het weten hebben zich veelal alleen maar uiterlijk met de woorden en de zinsbouw beziggehouden. Ieder inzicht in de elementaire wetten van het bezield spreken ontbrak hen en scheen hen overbodig toe. Daarom wordt door hen de louter technische verbreding, de ontwikkeling, die is afgeleid uit de oerbron, voortdurend op een hoop gegooid met het leven van de oorspronkelijke bron van het spreken zelf. Dat is de reden, waarom ze ertoe komen om bijvoorbeeld de manier waarop men kinderen op het spoor zet en binnenleidt in de rijke taalschat der volwassenen, n.l. via de taal van de kinderkamer, als voorbeeld van het "oorspronkelijke" spreken aan te merken. Wanneer een kind echter, ja òf het in de loop van zijn leven de moed vindt om in deze taaldoolhof van vele eeuwen het verlossende woord, zijn eigen originele woord, ontsprongen aan zijn ziel, te spreken, dat staat nog helemaal te bezien. De meeste mensen - ook de kinderen! - zijn oppervlakkig. En de meesten hebben evenmin het buskruit als de taal uitgevonden. De meerderheid kan de taal slechts gebruiken, nadoen, ontwikkelen, alleedaags maken. Oorspronkelijk spreken kunnen wij mensen ook in het gunstigste geval slechts op bepaalde tijden, nooit permanent. Dat is de betekenis van de belangrijke uitspraak van Goethe tegen Rieder op 26 maart 1814: "De mensen zijn slechts zo lang productief als ze ook religieus zijn: verder imiteren en herhalen ze alleen maar."

Menselijk is reeds degene die, al is het slechts eenmaal, dit vermogen (meestal in de vorm van het gebod der liefde) heeft ervaren en die zich eerbiedig voor de goddelijke majesteit en alontegenwoordige oorspronkelijkheid van deze kracht buigt. Maar deze wanverhouding tussen het veelvuldig gebruiken van de taal en de zeldzaamheid van het oorspronkelijke spreken mag ons niet misleiden. Het spreken blijft slechts in leven dankzij deze eeuwige oorspronkelijkheid, hoe zelden die ook voorkomt. De zielen hebben in ieder tijdsbestek in hun spreken de waarheid van de oergrammatica moeten vernieuwen en opnieuw betuigen, en zo geschiedt het ook vandaag nog. Anders zouden ook de oer-personen, de oer-modi, de oer-tijden al lang verloren zijn gegaan. De oorsprong leeft door de nieuwe oorsprong! De reeds uitgesproken oerzinnen van de bezield mensheid, die daardoor een gegeven vorm hebben verkregen, moeten steeds opnieuw wakker gekust worden. Waardoor? Doordat steeds opnieuw de ogen en harten van een hiertoe "beroeven" generatie ze veranderen en vervoegen. Wanneer Goethe dicht:

(Welaan, in het verheven uur, heft het glas)
en kust getrouw bij ieder nieuw verbond
het oude weer tot nieuw!"

dan is dat meer dan een lied; het is een diepe waarheid. Slechts daar waar het gebeurde opnieuw door Gods oproep wordt aangeraakt, blijven ook de oudere geschiedenislagen nog levend. Daarom is iedere fase in het geestesleven van een volk, bijvoorbeeld die van de literatuurgeschiedenis van Athene of van de cultuurgeschiedenis van het Avondland, een zaak van het veiligstellen en overbrengen van de spraakstroom die eens de eenvoudige zinsvormen heeft voortgebracht. En dit geschiedt dankzij deze steeds weer nieuwe herscheppingen. Een voorbeeld moge dit verduidelijken: Epos, lyriek en drama zijn verhevigde ontwikkelingen van de oergrammatica; de ruimte van de wereld vinden we in het epos, de ruimte van de eerste persoon en zijn overmaat aan gevoel in de lyriek. Maar juist in het drama herkennen we het jij van de held, die mens wordt en die tussen het koor in haar gestalte van derde persoon, en de Deus ex machina als het volslagen ik, aan het woord komt. Daar staat de held, door het gebod der goden ontwaakt tot zijn weerspannig zelfbewustzijn, die de goden gelijk wil zijn en die nee durft te zeggen, Prometheus! En deze Prometheus, die een nee laat horen tegenover het gebod der goden van de Olympus, begint zijn antwoord op de boodschap der goden staande op zijn toncel tussen God en de wereld, tussen lyriek en epos, in de vorm van het menselijk spreken van de ziel, in de zuivere tegenwoordige tijd. En dit spreken begint met de fiere hoogmoed en zal in de slotfase van het antieke drama, in het drama van het kruis in gehoorzaamheid verstillen. Want het koppige nee is de poging van het zelfbewustzijn om in plaats van een "jij" aan de goden gelijk te zijn, is slechts nee vanwege een stuk zwakte. En alleen deze zwakte van de aangeropen mens, zijn weerbarstig verzet, is het wezen van de tragedie.

Zoals hier de stijlsoorten van de antieke grammatica in hun grondbetekenis hun plaats hebben in de oergrammatica, zo kunnen kunst, wetenschap en wetgeving van Europa worden gezien als op elkaar afgestemde snaren van het instrument volk, waarop de geest speelt. De wetenschap omvat het leven van de wereld in de derde persoon als wereldruimte, als verleden. De schone kunsten voeren ons in het geniale licht des hemels, dat wil zeggen in het leven van de eerste persoon. Maar beiden worden pas aan tijd en uur verankerd door het gebod en de wet, die de mensen bevelen wat hun te doen staat. De wet van de polis ¹⁾ bijvoorbeeld staat in rang boven de Griekse kunst en wetenschap. Dit leven in de tweede persoon zal echter voor een volk dat zich totaal aan òf wel de ruimte der wereld, òf wel zijn zelfbewustzijn heeft overgegeven, verloren gaan. En zo hebben we het inderdaad zien gebeuren in deze laatste paar eeuwen van natuurwetenschappelijk onderzoek en vorming van de machtsstaten. Het sproken dat behoort bij de wetgeving, de taal van het "gij zult", ebt weg uit het volk van Europa en is nog maar in weinige handen en hoofden, vorsten en parlementen overgebleven. Het weefsel van de imperatief, dat garant staat voor ons leven in de tweede persoon, wordt vernietigd. De scheiding tussen het objectieve staats- en rechtsleven en de "innerlijke" gezindheid en moraliteit, deze kwalijke leer van de Duitse innerlijkheid, en de scheiding tussen het recht van de staat en de ethiek van de enkeling betuigen slechts, dat een volk het leven in de tweede persoon, het als volk menselijk leven, afzweert. De moderne ontwikkeling van de staat

¹⁾ gr. *πολις* = stad, burgerij, volk

maakt het volk tot materiaal van de "statistiek", tot object van de wetgeving, tot individu in de derde persoon, waaraan de staatschef met zijn hofhouding van ambtenaren als aan een brok natuur experimenteert. Dit maakt de staat tot God, tot subject, tot vleesgeworden in de eerste persoon staande, dat wil zeggen goddelijke Rede. En voor de ziel, tussen beide gevangen, blijft niets anders over dan de categorische imperatief van de wettelijke, reeds vastgelegde plicht. Ziel mag ze niet zijn, de liefhebbende, geroepene en gehoorzame, die tot veranderen in staat is en die het recht en de ethiek in het lijden samensmeedt en metterdaad bekrachtigt; neen, deze door God geliefde ziel mag ze niet zijn.

De laatste uitloper en dwaalweg van dit verarmde leven moest dan ook het activisme zijn. Het activisme, dat principieel ontijdig, ongeroepen, wanneer het hem, heer-ik, past en uitkomt, tot glorievolle actie overgaat. Het geslacht van de militaristische politici, van de doelbewuste bedrijfsmensen, van de manachtige vrouwelijke communisten, is op deze voedingsboden gegroeid. De vrede van de ziel is hun onbekend.

Op zijn minst is aan dit louter actieve geslacht van militaire en civiele intellectuelen als een Ludendorff of een Kurt Hiller - en zij zijn kinderen van eenzelfde geest - onbekend hoe nauwkeurig enkeling, groep en volk hierin overeenstemmen, dat ze alle drie slechts door voortgaan en veranderen tot hun vrede komen. De activist, de eeuwig doelbewuste man, is misschien persoonlijk geen botte krachtfiguur, maar heeft in zijn eigen ziel nog vrede. De fout die hij maakt is, dat hij neemt dat een volk in zijn geheel op andere wegen tot vrede komt als de enkeling. De oergrammatica leert de algemene geldigheid van de verandering.

Want de ziel van de mens moet allang een stuk leven achter zich hebben, wil zij de persoonlijkheid van de eerste persoon, het ik, op zich kunnen nemen. Maar ook in dat geval blijft deze ik-kracht - van een doelbewustheid die op die der goden gelijkt - toch nog maar één oorelement naast de beide andere. De mens die niet voortdurend in staat is ook in de derde en in de tweede persoon te leven is een nar van zijn ik, geen god of held. En een groep van dit soort lieden is brandstof, is een troep krijgers, een leger, maar geen volk. Want een volk heet volk vanwege zijn vermogen tot veranderen, omdat het nooit verstart tot alleen maar eerste persoon.

Het ik plaatst zich niet uit zichzelf apart, maar het wordt apart geplaatst door de stemmen, die van buiten tot hem komen. Dit apart gesteld worden is nu juist het eigenlijke proces van het leven. De verhouding tussen de oproep aan de ziel door het appèl op haar eigenaam en haar antwoord door middel van het ik, blijft door het gehele leven heen op alle niveaus dezelfde. Alle zelfkennis, ik-kennis wordt opgeroepen door een appèl en door een gevoel van getroffen-zijn. Hierbij komt het ik concreet, en op een wijze die de enkeling raakt, door uitdaging tot stand. De goden der kindsheid, vader en moeder en wie al niet meer, verbleken. In hun plaats kan de gehele rijkdom aan geestelijk erfgoed komen, de voorbeelden der helden, de volk der getuigen, de gestalten der dichters; ja, de imperatief kan misschien uit een onverwachte hoek komen, maar altijd is deze het, die de ziel dwingt te voorschijn te komen en die naar krachten zowel in het lichamelijke als in het geestelijke tot

ontplooiing brengt. In elke levensfase blijft de jij-ik volgorde constitutief voor de opbouw van de ziel. Op dit punt mag ook de levensperiode van de jongeling en van het man worden ons niet in de war brengen. Het is waar dat de mens tussen de 20 en 30 jaar vaak met de goden van zijn jeugd breekt, wanneer hij zich afwendt van de opvattingen die thuis gelden. De kinderlijke hemel stort in elkaar. Maar in plaats van de tastbare autoriteiten van de kinderziel (de ouders, onderwijzer, de lieve heer met zijn witte baard) komt er geen vacuüm. Integendeel: nu leert de mens pas goed acht te slaan op stemmen, die niet uit een zichtbare mond komen. De stemmen van de politiek (dat wil zeggen van de tijdgeest), van het geloof, van de filosofie, van de liefdesneiging, worden als innerlijke onzichtbare stemmen verneembaar en dringen hem door hun oproep een nieuwe, zelfgekozen positie in het leven op, zijn beroep. De bestemming van de mens, de bestemming van het ik, komt als resultaat van deze onzichtbare stemmen tot stand en wee degene die in deze periode van veranderen de stem van God en de stem van de verleider niet van elkaar kan onderscheiden. Het is zeker dat hier de goddelijke kracht van het ik doorbreekt. En de jonge man breekt bijna onder dit gevoel van zijn zending, onder deze drang naar het oneindige. Maar man wordt hij pas in het uur, waarin hij voor het eerst ook de laatste etappe van zijn groei, zijn eerste persoon, weer laat veranderen: het uur waarin hij opnieuw gehoorzaamt en lijdt! Pas in dat uur begint zijn totale mens te leven. De totale mens, die naast zijn ik ook zijn jij en zijn "es" weer omvat en tussen deze drie afwisselt en ermee verkeert.

Voor de zinsnede van Descartes: "cogito, ergo sum", de zuiver logische opvatting van het "ik ben ik", het "A = A", moet in de zielkunde de grammaticale zin in de plaats treden: God heeft mij geroepen, daarom ben ik. Men geeft mij een eigen naam, daarom ben ik. Deze simpele uitspraak over mijn bestaan is het meest verhelderende en klare antwoord dat ik kan stellen tegenover het geroepen worden bij mijn naam. Iedere weerstand tegen een bepaald bevel, tegen een op zichzelf staande eis van buitenaf, roept slechts een bepaald stuk van mij in het geweer tegen deze eis. Maar het antwoord: Gij roept mij, hier ben ik, is van iedere bijkomstigheid gereinigd, bevrijd van het toevallige. Deze respons omvat alle denkbare op zichzelf staande antwoorden. Vandaar dat dit altijd als het grootste antwoord heeft gegolden, evenver verwijderd van louter denkabstractie als van louter weerspanningheid, als het antwoord dat onze Adam, zo als bekend, vanaf de schepping niet pleegt te geven omdat hij zich teweer stelt of bang is. "Abstraheren" is alleen maar een vreemde term, die maar al te welkom is voor deze vlucht, dit "zich onttrekken". Filosofie is laatst nog weer eens door een verstandige man doorlicht als wereldangst en doodsvrees. Alle abstracties willen inderdaad de concrete situatie, het hier en nu ontlopen. Ze lopen met een grote boog heen om het antwoord: dat en daar ben ik. Matthias Claudius past onze basiszin iets anders toe, maar ook zijn beklemtoning verheft het "ik ben" zeer fraai tot de fundamentele zin van het bewustzijn, dat de antwoordende ziel in de schoot valt, wanneer die de moed heeft in de tweede persoon te leven:

Ich danke Gott und freue mich	Ik dank God en verheug mij erover
Wie's Kind zur Weihnachtsgabe,	Als een kind bij het kerst- geschenk,
Dass ich bin, bin! (Und dass ich Dich Schön menschlich Antlitz! habe).	Dat ik ben, ben! (En dat ik jou Lief menselijk gezicht! heb).

Pas in de dankzegging, in het gedachtig zijn aan God mondt de vreugde over het eigen bestaan uit in deze onovertreffbare verdubbeling van het "ik ben". Zo zien we, de ziel moet het antwoord zijn van de mens aan God; ze kan ook als antwoord aan willekeurige goden en afgoden worden misbruikt. Overigens houdt zelfs de grofste afgodendienst van een "isme-aanbidder" de ziel nog altijd meer in leven dan het nergens oor voor hebben. Welk leven dan ook in de tweede persoon, het is beter dan helemaal niets. Goethe zegt: "De man moet gehoorzamen, de vrouw dienen". Het levend schepsel wordt bezielde als antwoord-gevend-jij, antwoord gevend aan de lovende God. Pas de stervende, de dode is dat afgeronde ik, waarmee de huidige wetenschap naar antiek recept opereert. De "ziel" in de betekenis van de psychologie, die van het ik uitgaat, is dan ook een gestorven, een dode ziel. Dat de psychologie, hoewel ze uitgaat van een ding dat ze ziel noemt en dus dood is, of - in het gunstigste geval - van een "verstandsatleet", toch kan bogen op enkele schijnprestaties bij haar experimenten en onderzoeken, heeft ze te danken aan onze verdorven aard. Een groot deel van ons heeft zich namelijk met succes aan zijn bezieling onttrokken en heeft dus slechts een nooit ontwaakte of een vroeg afgestorven zielekracht. We hebben allemaal een dood stuk "Es" en afgestorven ik in ons. En juist dit is de zielereest, waarop de psychologen hun experimenten loslaten. Ze nemen als basis toestand onze misvorming, onze zonde, ons dier- en doodzijn. Gelukkig is de mens niet zo totaal van God verlaten, dat hij niet toch weer steeds tot godskind van het jij kan worden. De psychologie verricht Sisyphusarbeid aan het lijk van de ziel.

En we kunnen nu ook aan het einde van dit eerste ontwerp van een grammatica van de ziel zeggen, hoe het woord grammatica moet worden vertaald: zij is de leer van de gedaanteverandering. Verandering, transformatie, het doorwandelen der tijden vormen er de inhoud van. De schoolgrammatica kent veranderingen in klank, Umlaut en Ablaut; de oergrammatica spreekt van gedaante- en gestalteverandering!

Van hieruit, vanuit de algemene, of beter gezegd de oerleer van de gedaanteverandering, gaan we ook de schoolgrammatica weer bewonderen. Het is werkelijk een grootse prestatie, dat de mens alle personen van het rijtje: ik bemin, jij bemint, hij bemint, hanteren kan, ja dat ieder mens in de loop der tijden deze veranderingen der personen, der tijden, der modi, zich heeft eigen gemaakt. Het is precies zo groots en ook zo misleidend als het feit dat ieder mens bidden, vertellen, zingen, bevelen en gehoorzamen kan, en dat vandaag ook iedereen leert te denken, te rekenen en te dichten. De meest primitieve grammatica bevat reeds evenzeer het gehele wonder van het menszijn als de hoogste "cultuur" dit doet. De mensen hebben zowel het een als het ander van slechts enkele oerscheppers ontvangen en gebruiken zowel het een als het ander vaak slechts voor de schijn.

HOOFDSTUK 6

DE ZIEL ALS DRAAGSTER VAN EEN PERSOONLIJK LOT

We hebben deze beschouwing zo ver uitgesponnen om duidelijk te kunnen maken dat de occulte en de psychologische wetenschap beide inderdaad ten offer zijn gevallen aan dezelfde Griekse dwaling dat het ik of het es er zijn vóór het jij. Beide zijn echter het antwoord op een jij of een vurig verlangen naar het jij en hebben alleen als antwoord op of vurig verlangen naar het bevel van degene van wie men houdt, een zinvolle boodschap. Welnu, daar waar het antwoord in deze hoedanigheid nog duidelijk behouden bleef - in de profetie en in de magie - moet de vergrieksing wel het meeste onheil aanrichten. Tot profetie en tot wonderdoener moet de mens wel zeer sterk beroepen worden, anders mag hij niet profeteren, anders mag hij niet genezen. Profeteren en wonderen verrichten mag slechts op het juiste moment, op zijn tijd gebeuren; de niet geroepene pleegt misdrijf. Het griekendom of, zoals we het nu beter kunnen noemen, het heidendom, weet niet dat ons gehele zielebestaan onttrokken is aan onze willekeur, dat het on-willekeurig antwoord heeft te geven op de vraag naar en de roeping tot ons specifieke leven. Dat werkt daar het schadelijkst, waar dat wat de Genkeling is opgedragen, de grootste uitwerking heeft. En zo wordt bij de occulte wetenschappen profetie tot waarzeggerij en het wonderen verrichten tot toverij. Want zij zien demonische wezens, die hun "wezen", hun helaas verstarde natuur uitleven, in plaats van tot leven geroepen zielen. Het boek van Staudinger, een katholiek geestelijke, over experimentele magie met zijn demoniën en localisaties toont ons hoe weinig invloed de verhouding van iemand tot het kerkelijk belijden kan zijn tegenover deze geestelijke dwalingen. Deze methode slaat de mens in de ban van het bijgeloof en verslindt een ieder die haar toepast.

De wetenschappelijke psychologie echter stoelt op dezelfde principiële dwaling. Ook de wetenschap houdt de aparte positie van het ik voor een vrije daad of een "gegeven" van het ik. Daardoor vervaagt zij de eigenlijke onderscheiding, die moet worden gemaakt tussen het noodzakelijke afzonderen van het ik onder de dwang van het gehele levensproces en de zonde van de opzettelijke egocentriciteit. Zij loochent daarmee de grens tussen gezond en ziek. Dat het achterwege laten van dit onderscheid bij de wetenschap tot minder erge gevolgen leidt dan bij de occulte wetenschappen, heeft een betrekkelijk onbelangrijke oorzaak: de wetenschap plaatst het ik onder een glazen stolp en ontsnapt daardoor aan het gevaar, dat zijn satanische macht de gehele wereld vergiftigd. Maar dat neemt niet weg, dat zij dit alleen maar bereikt dankzij het feit, dat zij het niet waagt haar dwaling consequent door te voeren maar blijft staan bij het ik en door een kunstmatig isoleren van louter ikken zonder een concrete gestalte berooft het ik

Maar juist hiernaar snakt de mens. Want pas door zijn eigennaam wordt hij drager van een eigen ziel en van een specifiek levenslot. En daarom loopt hij op een goede dag naar de occultisten. Deze immers erkennen dat de mens een stuk wereld is, zoals we dat noemen. De mens is voor hen een kosmisch wezen, waardoor de natuurkrachten stromen. Maar hij is bij hen geen aangesproken wezen. Maar de niet aangesproken mens speelt het niet klaar om mens te worden. Hij blijft dat wat hij zonder die roep is, een wezen, een dier. Hier loopt dan ook de grens tussen witte en zwarte magie, tussen menselijk en benedenmenselijk occultisme. Door de occulte wetenschappen

wordt de mens als dier, als plant, als stuk materie, als kracht-geleider, als spiegelbeeld van de loop van zon en planeten, als tellurisch fenomeen beschouwd. Daarom vallen ze hem op het lijf met berekeningen van de sterrenbanen (astrologie), met lichamelijke kenmerken (physiognomie, grafologie), met mesmerisme en hypnose, met metamorfosen (zielsverhuizing). Het individuele ik, niet aangesproken met zijn eigennaam en daardoor niet losgemaakt uit de menselijke soort, blijft een stuk aarde, een deel (exemplaar) van de mensenwereld, een stuk materie. En dit dierlichaam van de mens wordt iets verschrikkelijks, wanneer het zich opwerpt als de willekeurige beheerder van de natuurkrachten die door hem heen stromen, wanneer hij betovert, geesten bezweert, hypnotiseert, alleen maar om het naakte feit dat hij dat kan of wil, of omdat toevallig iemand anders het wil of kan, inplaats van dat hij het moet of behoort. Of wanneer hij zich ervoor oefent, inplaats van antwoordend op de stem van zijn geweten - de taal zegt: verantwoordelijk - te handelen. Wanneer hij dus met zijn vermogen in het verborgene (occultisme) wil blijven en zich zo wil verschuilen voor het bij-zijn naam geroepen worden.

Het is daarom helemaal niet waar, dat de occulte wetenschappen het "onderbewuste" of het Jenseits of een andere onbenoembare eigenschap van de ziel op het oog hebben. De psychologie verschanst zich ten onrechte achter zulke beweringen om daardoor geen vuile handen te krijgen. In de occulte wetenschappen gaat het om de psyche, als draagster van een eigen persoonlijk lot. In de wetenschappelijke psychologie gaat het om het begrip ziel van de normale mens, een individu onder velen. En dat door haar wordt bestudeerd aan de hand van lichamelijke en geestelijke zielsfuncties. Hier komt de tegenstelling aan het licht en deze kan vruchtbaar gemaakt worden. Rond het bijgeloof van de astrologie, het spiritisme, het handlijnen lezen, de theosofie, draait het om een bepaalde enkele "psyche". Zij en zij alleen zal ongelukkig zijn of een zielsverhuizing meemaken of handelen in het teken van Mars of Jupiter. De occulte wetenschap is daarom een pseudowetenschap, die zich gestort heeft op het terrein, dat de psychologie zorgvuldig uit de weg gaat: op het specifieke lot van de specifieke enkele ziel. De psychologie verwerpt terecht de kennismethode van deze geheime wetenschap. Maar zij hoeft zelf geen betere kennismethode dan die verfoeide wetenschap. De psychologen getroosten zich niet eens de moeite om vast te stellen dat ieder mens een eigen ziel heeft of zich af te vragen of hij een eigen ziel heeft en wat dat dan wel zou kunnen betekenen. Dan zouden ze namelijk tot axioma verheffen de erkenning, waartegen zij vandaag de dag onophoudelijk zondigen, dat voor twee zielen, twee groepen, twee volkeren een en dezelfde uiterlijke houding, een en dezelfde "reactie" nooit een en hetzelfde in de sfeer van de ziel kan betekenen. Waar er twee hetzelfde doen, juist daar kan het niet hetzelfde zijn. Daaruit volgt dan de belangrijke omgekeerde stelling, die ook voor het leven der volkeren zo belangrijk is: daar waar twee iets verschillends doen, daar kan het hetzelfde betekenen! De psychologie zal geplaagd worden door pseudo-weten en bijgeloof, zoals dat tegenwoordig gebeurt, zolang ze niet de moed opbrengt de vraag naar het lot van de enkele menselijke ziel te stellen. Ze doet alsof dit vermogen van de ziel, dat reeds lang onmiskenbaar zeker is aangetoond, niet bestaat. Elk vers, elk schilderij, elk spreekwoord, elk zingend meisje van 18 jaar getuigt van zaken waarvan de psychologie niet wil weten. Ook al mag dan de idealistische psychologie het terecht afwijzen,

dat men de ziel ondergeschikt wil maken aan de natuurbegrippen, stammend uit een starre experimentele wetmatigheid, wortelt daarom de ziel vóór haar roeping niet in de moederschoot van de geschapen wereld? En al mag op haar beurt de empiristische psychologie zich terecht ertegen verzetten dat aan de ziel de vrijheden van een onbegrensd geesteswezen worden toegekend, bestaat er daarom ook geen geschiedenis waarin de ziel tot voltooiing komt en die tot haar verlossing leidt? Al moet de psychologie afwijzen uit lichaamsvormen het zielmatige te bepalen, bezit de ziel daarom niet het vermogen zich in het lichamelijke uit te drukken?

De microcosmos van de ziel is vergelijkbaar met de schepping. Het wezen van de ziel realiseert zich als levensgeschiedenis. Het spreken van de ziel bewerkt de veranderingen in de wereld. Deze drie themata, of men ze als vragen formuleert dan wel als stellingen, bevatten in ieder geval de wetenschappelijke problematiek van de ziel, opgevat in de oecumenische zin van het woord. Ze worden vandaag niet aan de orde gesteld, omdat de psychologie zich inbeeldt dat ze bij behandeling ervan onwetenschappelijk te werk zal moeten gaan.

Maar voor de gewone mens is de hele psychologie geen zielkunde, wanneer ze geen antwoord geeft op de drie volgende vragen:

Hoe kan voor het bijgeloof aan een gedaanteverwisseling via jakhals, zwijn of lotosbloem een leer in de plaats komen van een geschiedenis van de ziel, van een levensweg die ze aflegt en voltooit?

Hoe kan voor het bijgeloof van een getalsmatig geketend zijn van de mens aan de materie of aan de wereld der sterren, als blote cijfercombinatie, een leer in de plaats komen waardoor de kleine individuele mens of eventueel ook de grote mens, het mensengeslacht, tot kernstuk van alle kosmische krachten, tot microcosmos wordt verklaard?

Hoe kan voor het bijgeloof aan hand-, schedel- of schriftkunde een leer in de plaats komen die de vormende kracht van de ziel, haar dragingen en haar onthulling naspeurt, waardoor de kerker van individu tot individu wordt opengebroken?

HOOFDSTUK 7

DE KRACHTEN VAN DE ZIEL

De vragen hiervoor opgesomd zijn geen hoogdravende, religieuze of onwetenschappelijke vragen. Zij hebben directe praktische betekenis, ook voor de psychologie. Wanneer bijvoorbeeld de ziel een geschiedenis heeft dan worden heel andere krachten van haar constitutief dan voor de psyche der psychologen, nl. de krachten, die haar door de tijd vanaf haar geboorte tot de dood als brugpeilers dragen. Voor een psychologie van de individuele ziel worden dientengevolge moed en vrees de doorslaggevende factoren. Tot nu toe worden deze krachten, wat tekenend voor de situatie is, naar de ethiek verwezen. Maar moed en vrees hebben niets met ethiek in de gangbare zin van het woord te maken. Alle op zichzelf staande uitingen van een zielsmoment (waarneming, associatie, intelligentie enz.) moeten dan in betrekking gezien worden tot deze doorgaande krachtlijnen en tijdsbruggen, om op de een of andere manier zinvol voor het zielsproces te zijn. Een neutrale apperceptie moet als een grote uitzondering worden beschouwd. Een levend mens neemt waar op grond van vrees, van hoop of minstens in vrees en hoop. Daarom zal hij naar mate hij meer ziel heeft bij een psychologisch onderzoek des te grondiger verstek laten gaan. Want hierbij verzamelt men op voorraad. De ziel echter staat

op ieder moment voor het vervullen van haar geschiedkundige opdracht, in de òf-òf houding van een riskante beslissing. Maar verder: als vrees en hoop tot de machten worden gerekend, waar de ziel innerlijk aan groeit, dan wordt daarmee een verderreikend gebied wetenschappelijk belangrijk, een gebied waarvoor de psychologie tot nu toe angstig uit de weg gaat: dat van de catastrofe en crisis van de ziel. Voor elke wetenschap ligt de beslissende stap van scholastiek naar wetenschap daar, waar de uitzonderingen, de crises verklaarbaar worden. Voor de taalwetenschap ligt dit in de klankleer, voor de economische wetenschap in de crisistheorie, in de rechtswetenschap in de leer der revoluties, voor de geschiedeniswetenschap in het ophouden van de normale geschiedenis, in de ondergang van volkeren. De gangbare rechtswetenschap wordt ontmaskerd als scholastische wetenschap omdat men voor zover zij het probleem van de revolutie angstig heeft gemeden. Wat de psychologie betreft, zij kent niet eens het probleem van de zielscrisis! Vandaar haar grote afstand tot de psychiatrie. Zodra erkend is, dat vrees en hoop tot het domein van de ziel behoren is daarmee eindelijk de catastrofe als kernbeleving van het zielsmatige gegeven, als belangrijkste gebeurtenis. Want daarin houdt de ziel zich staande bij een lichamelijk ongeval of een geestelijke herwaardering, ommekeer, hergroepering, als één en dezelfde. Hier overbrugt haar levensnet weerstanden, die noch materieel, "van nature" noch "logisch" duidelijk liggen. Ze bewijst juist door deze paradox, dat zij de grens der wereld doorbreekt, dat zij helemaal geen bedacht iets is, maar dat zij werkelijk door geboorte bij de wereld hoort, maar ook, dat zij nog niet dood is, dat zij haar krachten nog niet tot stof heeft laten vergaan, maar ermee het leven doorwandelt.

De ziel is een weerstand die zich tegen lichaam en geest tracht staande te houden. De crisis, vanaf een zenuwinstorting tot aan een volledige catastrofe vormt het sterkste bewijs van haar vermogen. Hij die de crisis uit de weg gaat, onttrekt zich aan de taak die hem is gesteld om zijn ziel te vormen. Bij de crisis als proces, dat van buitenaf inwerkt op de ziel, hoort de kracht, waarmee hij verdragen wordt, het vermogen van de ziel pijn te verdragen. Het kunnen lijden is de kracht van de ziel, waardoor om zo te zeggen, de bogen van de tijdsbrug, vrees en moed, verankerd worden in de afgrond van deze periode, waarover de ziel heen gedragen moet worden. Iedere smart is een brugpeiler, waardoor de levensbaan der ziel in de werkelijkheid stevig wordt gefundeerd en naar beneden verworteld. Hoe groter het lijden, dat de ziel "doormaakt", zoals de taal het diepzinnig zegt, des te krachtiger dringt ze binnen in de werkelijkheid en des te meer betekenis heeft de gebeurtenis voor de geschiedenis van de ziel, want des te meer toestanden in de wereld, harde feiten, die buiten de ziel staan, worden door de ziel doorleden en komt ze te boven. Dit "te boven komen", "doormaken" of ook wel "streven", zoals de dichter het graag noemt, voltrekt zich volledig in de eenzaamheid van de enkele ziel. Zij vecht hier een strijd uit tegen de buitenwereld. De vrucht van dit eenzame gevecht is haar gestalte. Want als een wil om tot een bepaalde gestalte te komen de ziel heendraagt over de afgronden vol materiële weerstanden en logische tegenstrijdigheden, wordt de levenscurve van de mens vanaf de geboorte tot aan de dood een eenheid, die niet is opgebouwd uit los van elkaar staande stukken leven, maar die veeleer omgekeerd aan al die voorvallen pas zin en betekenis verleent.

Wat we hierboven gezegd hebben van iedere afzonderlijke handeling op een bepaald ogenblik geldt ook voor de levensfasen. Ook die zijn niet zonder meer natuurlijke gegevens, maar altijd ook verzet van de ziel tegen de geest van juist deze bepaalde levensperiode, tegen de belichaming van juist deze fase van het leven. Iedere volgende stap bedreigt ons n.l. onze ziel, evenzeer als dat ze ons vormt. Een toegepaste zielkunde moet gaan over de opdrachten aan de ziel die voortvloeien uit de afzonderlijke levensfasen. Het leven bestaat dan niet enkel meer uit ouder worden. De ziel moet dan met de middelen, die elk dezer levensfasen verschaft de bekroning, die daarbij past nastreven.

De processen, die zich in de ziel afspelen, zullen voor de buitenstaander zeker even onduidelijk blijven als - zoals de zagen - de psyche van de patient dit voor de dokter blijft. De leraar, de geestelijke, de advocaat verkeren niet in een gunstiger positie dan de medicus om de simpele reden, dat bij God geen ding onmogelijk, dat voor de ziel alles mogelijk is. De buitenstaander weet altijd pas achteraf hoe de ziel gestreden en overwonnen heeft. Maar toch geven onze grondstellingen ons een machtig hulpmiddel in de hand. Pas vanuit de bekroning, de voltooiing van het leven krijgen alle voorstadia hun betekenis. Pas de dood verleent aan het leven, dat daaraan voorafging zijn definitieve zin. Tot aan de dood is het systeem van iedere ziel open. Vanuit de dood en vanuit alle aan de dood verwante gebeurtenissen in het leven (ziekte, instorting, wegwijnen enz.) verkrijgt de waarnemer de maatstaf, waarmee hij de innerlijke samenhang kan begrijpen. Niet de aanleg, niet de geaardheid, niet het geërfde talent geven opheldering over de ziel maar de biografie, die het leven opricht vanuit de dood, vanuit de gestolde gestalte van de voltooide mens. Alle psychologie moet terugblikken en moet door de herinnering aan de dood ook het nog niet voltooide leven op de juiste wijze leren zien, inplaats van altijd maar weer vanaf de geboorte naar voren te kijken. De dood is pas het knooppunt, dat alle afzonderlijke voorvallen van het leven definitief samenbindt. Tot aan de dood zijn ze onderling nog verschuifbaar, blijft het open wat de zin ervan zal zijn. Hoe betekenisvol, dat de taal de ziel, die het niet waagt vanuit de dood te leven als "feig" = "veeg" (= laf, D: feig) noemt, d.w.z. schijndood. Het leven van de ziel ontwaakt immers pas in hem, die de wet van de dood en de crisis dapper onder ogen ziet. Begrippen en abstracties leveren een laffe levensbeschouwing. Gebeurtenissen die dapper onder ogen gezien worden een dappere. En de crisis is een al tijdens het leven ondergaan stuk dood.

De crises in de loop van het leven zijn de momenten die het leven zin verlenen. Zo'n leven groeit uit boven de banale indeling van geluk en pech. Het er op wagen, en daar gaat het hier om, voltrekt zich niet op een onzalige manier zolang het boven geluk en pech uit, dit zuivere karakter van het waagstuk niet verloochent. "Zalig de man die de beproeving doorstaan heeft" betekent niet; wat rust je lekker uit op het behaalde brevet "zeer goed". Neen, het betekent; zalig is de man, die boven de verleiding van lust en pijn uit vastbesloten de ziel gehoorzaamde, die niet door de schrik, die iedere ziel heeft uit te staan gespleten raakt in lichaam en geest, in "materiële belangen" en "geestelijke liefhebberijen", maar die alle voorvalletjes van het leven toevertrouwt aan de kracht, die een nieuwe gestalte tot leven roept, die het erop waagt met deze gestalte, die jij en alleen maar

jij kan en mag worden en waartoe jij geroepen wordt. Het stuk leven, dat in de gestalte van een kind op natuurlijke wijze ter wereld komt, vertrouwt zich, hoe vreemd het ook klinkt, alleen maar toe aan een ziel, die zich als een jij, als door God aangesproken en geroepen ziel gedraagt. Waar de zielen verslaafd worden aan het ik, aan de geest of belust op wereldse schijn daar onttrekken het lichaam en het leven zich direct aan de heerschappij van de ziel. Dan verwoest een griezelige gespletenheid in stukjes ziel, op zichzelf staande lichamelijke functies en tegenstrijdige gedachte de gestalte, die er nu juist voor voorbestemd is om dank zij de kracht der ziel tot ontwikkeling te komen en die slechts dank zij de voortgaande zielsveranderingen gezond en heel blijft. Wat een massa ziekten vindt hier zijn oorsprong! En hoeveel schijnziekten, ontstaan uit schijn-oorzaken worden in plaats daarvan in ziekenhuizen en sanatoria behandeld? De wereld der medici, juristen, politici schijnt met elkaar gemene zaak te maken om de enkeling die lijdt aan misvorming van de ziel hand- en spandiensten te verlenen op zijn vlucht voor dit feit. En meer nog dan voor deze grote schare geleerden geldt dit voor de wijsheid van de wereld, de filosofische psychologie. Voortdurend prikkelt ze door haar abstracties, tot eenzijdig subjectivisme of eenzijdig objectivisme, zodat de ziel het moeilijk heeft om de kunde van de verandering van zichzelf niet te verwaarlozen.

HOOFDSTUK 8

G E M E E N S C H A P

Maar de zielkunde gaat de enkele ziel ook te boven. Als moed en vrees de grensvormen van de ziel zijn wordt het duidelijk wat het zielsmatig betekent wanneer "mensen zich op elkaar kunnen verlaten". Door de acte van vertrouwen voelt de ziel zich voor een gedeelte van haar levensopdracht vrijgesproken; een ander neemt het nu van haar over. Hier worden dus ontlastings- en verbindingswegen van ziel tot ziel met zuiver zielsmatige middelen ontsloten. Deze ontlastingsprocessen vormen het tegenwicht voor het vermogen van de ziel crises en catastrophen te doorstaan. Ze zou deze lasten niet kunnen verdragen als er compensatiemogelijkheid bestond. Terwijl ze in haar gevecht met de wereld geheel alleen is, gaan hier delen van de buitenwereld bezield een verbond met haar aan. Een bezield verbond van meerdere mensen treedt tevoorschijn en groeit zowel tegen het domein van het lichaam als van de geest in. En hoe krachtiger deze bezieling is en het voor elkaar instaan, des te groter is ook de samenhang. Waar het voor elkaar instaan der zielen de zware druk van de wereld verlicht, gaat de ziel van de enkeling op het moment, dat zij alleen ten prooi valt aan een chaos zonder een gebaande en veilige weg er onderdoor, als ze niet wordt opgevangen door de vertrouwensrelatie met de andere zielen, die zich weliswaar in vrees en hoop, maar ook met het vermogen tot lijden tot aan de dood en op gevaar van de dood af zich met haar verenigen. Dat is de reden, dat wij bij de overbelasting van de ziel door gevaar en verantwoordelijkheid, door het wegvallen van allen, die tot nu toe verantwoordelijkheid droegen de roep naar een gemeenschap horen klinken. Helaas veelvuldig alleen maar uit de mond van vermaterialiseerde en verintellectualiseerde lieden, die niet begrijpen hoe gemeen ze handelen door dat laatste zielsmatige redmiddel als een willekeurig repeteerbare en organi-

seerbare slogan voor tijdschriften en dergelijke te exploiteren. Het behoudt namelijk maar zo lang geneeskracht - zoals elk tegengif - als het dezelfde levensgevaarlijke spanning in zich draagt als de crisis, waarvan we verlost moeten worden.

Gemeenschap is geen van nature gegeven feit, zoals de geestdrift van de enkele ziel, maar een uitweg, die niet zonder gevaar gezocht wordt. Als "uitweg" doorbreekt het samengaan der zielen noodzakelijkerwijs de begrenzing, die beschermend de hartstochtelijke ziel omgeeft. Van deze begrenzing moet nog iets gezegd worden nu we de zielsmatige kernproblemen, die de psychologische wetenschap uit de weg gaat uiteengezet hebben. Ook deze begrenzing kent de psychologie niet. Wanneer de ziel zich een weg zoekt in de verandering van het lichamelijke, gebukt gaande onder de waan van geestelijke vooroordelen dan heeft ze een speelruimte nodig, een omhulling, een "ruimte om haar gevoel", opdat dit gevoel sterker kan worden en weer afzakken, bekrachtigd en verloochend, herzien of geprezen kan worden. De ziel kan haar gestalte tussen vrees en hoop alleen maar dan tot uitdrukking brengen als zij een marge aan vrijheid heeft om uit te proberen, een stuk vrijblijvende elasticiteit, en wanneer zij niet ieder moment vastgenageld wordt op de wet van oorzaak en gevolg van de buitenwereld. Voor deze speelruimte staat de schaamte borg. Zonder schaamte, vóór de schaamte en aan de schaamte voorbij is er geen groei van de ziel mogelijk. Ze vormt de begrenzing waarbinnen al het zielsmatige veilig is, de beschermende omtuining, waarbinnen het geplant moet zijn om te kunnen groeien. Deze bevangenheid van de schaamte is voor de empirist, die opheldering zoekt bij de naakte primitieven even willekeurig als voor de idealistische psycholoog, die haar hoogst onverstandig vindt. De schaamte past niet in het systeem. Zou de ziel een es of een ik, dus object of subject, ding of God zijn, ja dan zou ze beslist de schaamte niet nodig hebben. Dingen en goden blozen niet! (Zie Homerus) Sidderen of zweten doen ze evenmin. (Men denke aan Nietzsche's toerige opmerking: "Een God, die zweet!") Maar een menselijke ziel, zoals jij, verbergt zich en is schuchter. En deze schroomvalligheid is de centrale verschijningsvorm van ons leven in de tweede persoon. Dat de psychologie niet van de schaamte uitgaat is even tekenend als dat zij niet begint bij de naam van de mens. Het is ongrammaticaal. De moderne psychologie van de schaamte kondigt een ommekeer aan evenals de nieuwe richting van de totaliteitspsychologie waarover we reeds spraken. Maar deze twee "richtingen" houden zich nog gescheiden bezig met de twee uitwerkingen van het éne oergebeuren dat de grammatica voor ons weerspiegelt en dat beschermend omsloten wordt door de schaamte. De platvloersheid vernietigt deze begrenzing van de schaamte, maar de gemeenschap der zielen groeit slechts daar waar ondanks het overwinnen van de schaamte de zielen toch nog in leven blijven. Het gaat er bij het samengaan van de zielen dus niet om de schaamte af te schaffen, maar haar krachtenveld in een krachtenveld van nog grotere spanning steeds weer over te brengen. De leer van de ziekten voortkomend uit schaamte, de psychoanalyse is zich niet duidelijk bewust van dit onderscheid. De ene keer doet ze er moeite voor om de schaamte kapot te maken dan weer tracht zij de schaamte te overwinnen, er boven uit te komen. Vandaar haar tegenstrijdig en dubbelzinnig karakter. De ziel kan niet genezen worden doordat ze zich domweg bloot geeft en daardoor haar specifieke spanning opgeeft. Neen ze heeft een omhulling nodig, een bekleding ten overstaan van de wereld. Carlyle heeft niet zo maar in een filosofie van de kleding, in

zijn "gerepareerde kleermaker" het leven van de ziel op geheimzinnige wijze erin betrokken. De mens moet bekleed voortgaan, moet tegenover de dode wereld een masker voor zijn gezicht kunnen dragen dat hem beschermt. Dit masker mag hij pas afdoen wanneer hij onder het beslag van een hogere macht komt, wanneer een menselijk gezicht zijn gezicht - in het leven van elke dag gemaskerd -, aanziet. Ziel tegenover ziel mag zich ontsluiten. Voor het vorsende oog van de geest moet de ziel dood blijven, of er aan ten offer vallen, wat dan ook gebeurt in de psychoanalyse. Slechts hij mag geesteskrachten voor de verklaring van de ziel aanwenden, die met zijn eigen ziel betaalt. Vandaar dat de psychoanalyticus, die buiten psychoanalyticus ook nog van "nature" zielzorger is vaak verbazingwekkende resultaten boekt, want hij brengt zijn eigen schaamte, zijn eigen ziel, mee in de ontmoeting met de ziel van een ander. Zijn blik is dan evenzeer afkomstig uit zijn eigen ziel als dat hij kijkt naar de ziel van de ander.

HOOFDSTUK 9 DE TAAAL DER GEMEENSCHAP

De "geboren" zielzorger kent ook het arcanum, het geheime middel, dat de andere vreemde ziel mee insluit. Het is het gemeenschappelijk verstommen voor of na een woord, dat tussen beide gewisseld wordt. In zo'n moment wordt de taal "verwisseld"! Vanaf dat moment spreken beide een andere taal, een nieuw dialect. Daarom bestaan er evenveel dialecten van de oertaal als er wisselingen van taal plaatsvinden, die de loop van de wereld onderbreken. Wanneer in het verstommen een nieuwe taalstroom ontspringt, die een schaamte overwint en daardoor de sombere uitspraak, dat er geen brug van mens tot mens leidt, lo-genstrafft.

Ieder dialect, dat zo is ontstaan heeft, omdat het een echte geboorte geweest is het vermogen in zich om een taal in de gewone zin van het woord, d.w.z. een volledig ontwikkelde oppervlaktestructuur aansluitend op haar oorsprong geleidelijk te ontwikkelen. Er bestaat een "oer-sprong" van de taal in de oer-acte der overwinning van de schaamte, gisteren, vandaag en morgen, alle bekroonde geschriften over de oorsprong van de taal ten spijt! Men telt rond 10000 talen op de aarde. De bijbel is tot nu toe vertaald in 517 talen.* En een bijbelvertaling is de adelbrief voor iedere taal, waardoor die tot cultuurtaal, tot volgroeide taal van de ziel wordt, omdat de bijbel het verhaal vertelt van het universum van een volks- en zielsgeschiedenis. Maar daarnaast hebben talloze dialecten het vermogen in zich ook tot "taal" te worden. Iedere groep die plotseling op het vernemen van een bepaald woord verstomt en zo'n "verwisseling" van taal uit schaamte ondergaat, dringt door tot de bron van het leven van de taal, wordt draagster van oer-taal. Weliswaar zijn de meeste groepstalen, dialecten middel tot een doel. Zij ontstaan uit het kunnen inplaats van uit het moeten. De studententaal, de taal van het kazerneplein, de boeven-taal zijn om die reden geen talen die oertaal in zich bergen. Daarentegen is het dialect van het kleinste dal in de bergen een taalcel in de volle betekenis van het woord, want hierin spreken vader en dochter, moeder en zoon, bruidegom en bruid allemaal hun veranderingen uit.

* Dat was in 1916. Het zullen er nu een 1100 zijn.

Hier nu ontdekken we ook wat er met de pluralis in de grammatica aan de orde is, iets waar we in het voorafgaande nog niet over spraken. De begrenzing van de schoolgrammatica moet daarvoor doorbroken worden. Het is geen toeval dat er talen zijn die onderscheid maken tussen dualis en pluralis. Het is geen tegenstelling van 2 en 3, maar een verschillende toestand van de ziel, die zij tot uitdrukking brengen. De moderne oppervlakte-taal ziet daarentegen in de pluralis alleen maar iets rekenmatigs: 1+1+1+1+1 .... En vanuit deze gezichtshoek is pluralis dan ook vertaald met meervoud. Maar "wij" is geen meervoud als 10 stoelen, 10 appels. Het is niet zo, dat eerst 10 ossen gebruld hebben: Te deum laudamus, maar een "wij" dat uit verschillende eerste, tweede en derde personen bestond, uit huisvader, kind des huizes, broers en zusters, bruidegom en knecht, moeder en maagd, eregast en bedelaar, een gemeente, een huis, een gezin, deze zijn het die gevonden worden in het lofgezag van de drie personen van het meervoud van wij, jullie en zij: "Heer, wij loven U, Looft de Heer. De hemelen loven de eer van de Eeuwige". Dat wil zeggen, dat er in het wij geen bundel ikken van gelijke geaardheid en eender uniform schuil gaat, dat zou al een praktische benutting van het wij zijn voor dagelijks gebruik. Ook niet enkel het bondgenootschap van ik en jij die elkaar gevonden hebben gaat er achter schuil. Want dat is nu juist de speciale functie van de oude dualis, die tegenwoordig ondergedoken is in het meervoud. Daarentegen in de echte oer-pluralis van de biddende gemeente, van iedere gemeenschap, die vervuld is van geloof, van iedere religieus levende oercoel wordt een stuk wereld, de derde persoon dus, met stukken jij en ik versmolten. De oergrammatica versmelt God, mens en wereld in een luidklinkend wij. Of nu de huisdieren in het huis van de animistische Sueven mee deelhebben aan het leven van het huis en daardoor ook instemmen met het lofgezag op God en de voorvaderen door hun verbluffend voorspoedig gedijen, waardoor zij de goden eren, of dat de hemelen de Eeuwige eer brengen en de roep van zijn Naam voortplanten, zowel in het huis van de enkeling als in de kerk der mensheid doet dezelfde wet opgeld: een stuk wereld moet met zijn wonderbare kracht onze tong losmaken. Want aan de verwondering over de wereld, ontwaakt er taal in de ziel! En naast de derde persoon komt de tweede. Of nu een huisvader het jongste kind bevoelt het tafelgebed uit te spreken of de gemeente de priester zegent, opdat zijn geest vervuld zal worden met hun geest, altijd moet er een stuk menselijkheid van de tweede persoon in het gebed ingaan. Want alleen deze aanspraak houdt de priester of het kind gezond in de reeds wisselende beweging rond de eenheid van hun ziel. Het kind zou terugdeinzen voor de ongehoorde opgave voor Gods aangezicht te treden. Maar nu wordt het geroepen. En daar waar men gehoorzaamt behoeft men niet rechts of links te kijken, kan men zichzelf vergeten. Zonder dit bevel, spreek nu! splitst de schrik de ziel in tweeën. De panische der ouden is zoals bekend tegenwoordig als schizofrenie bij de medische wetenschap in de mode. We zien nu wat het is. Het is de schrik, die, verstomd en doof, d.w.z. in sprakeloosheid gevangen blijft en niet tot bevrijding komt door de bevrijdende naam en de oproep. De ziel "wijkt juist op het hoogtepunt van haar leven uit voor het bewustzijn" (Hölderlin). Zij ver-schrikt naar de letterlijke betekenis van schrikken, dat immers springen, uit elkaar springen betekent. Maar een goede aanspraak maakt er "de lieflijke schrik" van de Engelse groet van. De mens, die nog door iemand aangesproken wordt in haat of liefde, die "aanspraak" heeft in de diepste betekenis van het woord, die blijft gezond.

En dat ten derde in het wij van de gemeenschap het zelfbewustzijn van het ik geïncorporeerd moet worden behoeft nauwelijks betoog. Het ik lijdt, het biddende corpus, of het nu een volk is, of een huis of een ik, begint te bidden, omdat het ziek is, omdat het lijdt. Het lijden van het ik maakt de tong los, zoals de schrik van het jij en het wonder van het es dit doen. En waar meer dan een van deze drie krachten over een ziel vaardig worden, waar alle drie zich verenigen, daar is iedere afzonderlijke vorm van de grammatica opgeheven. En juist dat is de taal van het gebed en de aanbidding. Daarom gaat de taal van de religie uit boven de taal van de wetenschap, de kunst en de wetgeving. Zij is de kroon der talen omdat ze de reidans opent van de drie personen: in het wij de jubel, in het jullie de deemoed, in het zij de verwondering. Ook voor de religie geldt dat zij, evenals de kunst of de wetenschap in haar alledaagse leven alleen maar reservoir van de taal is. Ook hier net zo goed als op andere terreinen van het leven worden oerwoorden, die eens ontstonden, ingezet en gesproken werden, bewaard. De "religie" is alleen maar daardoor onderscheiden, dat in haar schrijn nu juist de verandering, het geheim van de verandering wordt bewaard!

Oer-talen van de pluralis	eerste	tweede	derde persoon
	kunst	wetgeving en verandering religie	wetenschap

Wij kunnen op dit punt, na de verklaring van de taal der gemeenschap, de grammatica waar we mee begonnen zijn, voltoeien.

De grammatica, die in hoofdstuk 5 is uiteengezet sluit hier bij aan. Waar n.l. de kunst in het geheel van het geestelijk leven de plaats van de eerste persoon van de "pluralis" vertegenwoordigt, de verheerlijking dus en de apotheose, bevat zij op haar beurt weer de hele rijkdom van de drie personen van het enkelvoud, b.v. lyriek, drama en epos. Dit is niet met elkaar in tegenspraak, net zo min als het onjuist is dat cellen weer een samenhangend totaalorganisme kunnen vormen. Het toont juist aan, dat we inderdaad achterhaald en ontdekt hebben, dat de oorsprong van het zieleleven en het volksleven een geheel vormen.

Ook de wetenschap valt weer uiteen in wetenschap van de wereld in de engere betekenis van het woord, als een weten van ruimte en natuur en getal en maat, ik-wetenschap in de gestalte van logica, filosofie en critiek en in rechts-wetenschap, ethiek, geschiedenis als leer van het jij en van de geboden die zijn gedrag bepalen. Dat is de reden, dat de filosofie, de wetenschap die bij uitstek van het ik uitgaat het ik van de geest, de eeuwige vrijheid, als vooronderstelling heeft. En dat de natuurwetenschap, die bij uitstek van het es uitgaat, uitgaat van wetmatigheden. De rechtswetenschap echter en de ethiek met hun nadruk op het "gij zult", "ik moet" gaan uit van de wetgeving, van de inzet van het recht, dat vandaag zo, morgen anders luidt in een voortdurend gevecht. Het corpus iuris doorloopt op zijn beurt ook weer de drie zinsvormen van worden, zijn en toepassing: In de politieke arena voor het creëren van een rechtsorde via beraadslagingen, besluitvorming, goedkeuring of afkeuring, het aantal stemmen voor en tegen. In al deze gebeurtenissen heersen ik en wij zelfbewust met wensen, wil en vrijheden. In het leven naar de wet van de

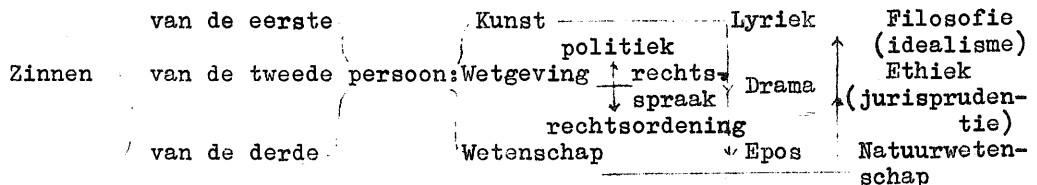
rechtschappen burgers en de in vrede levende instituties heerst onbewuste gewoonte en beslotenheid binnen hun heilige ordening, die als een soort tweede natuur het leven der natie tot een aangelegenheid van het bloed, het instinkt en de afkomst maakt. Vrijheid en vrede omzomen zo het brongebied van het cultuurleven, voortgekomen uit de tweede persoon.

Maar daar waar de ordening van deze onbewuste wereld in elkaar stort, daar verschrikt de ziel van het volk. De misdaad schudt zijn geweten wakker en de verantwoordelijke rechter past nu bewust het recht, dat tot dan toe sluimerde zonder dat men er zich druk over maakte toe, om de vrede te herstellen. Zijn uitspraak, "jij bent schuldig voor het gerecht" maakt degene die uit de ordening der wereld getreden was vrede-loos, tot een enkele ziel, die nu als uitgestotene voortaan in zichzelf de gehele ordening van het volk, waarin zij had mogen rusten, als banneling nieuw vormen en weerspiegelen moet, als zij in leven wil blijven. In deze uitgestotenen vernieuwt en verveelvuldigt zich het leven der volkeren. Dat is b.v. ook de geschiedenis van Jezus.

Dit is voldoende om de grammatica van hoofdstuk 5 met het hier gegevene te verbinden. Hoe overvloedig namelijk ook de andere personen bij de taal van de enkele persoon op het gebied van de kunst, het recht of de kennis mee in het geding zijn en er in vervat, toch moeten alle drie hun eigen aard trouw blijven. Altijd is de oorsprong van het recht en vandaar ook haar vernieuwing gebaseerd op de rechterlijke uitspraak, d.w.z. alle merselijke, echte wetgeving en ethiek der volkeren wortelt in het jij. Politiek en het handhaven van de rechtsordering worden vanuit dit middelpunt mede, maar niet meer dan dat, ter hand genomen. En wat de kunst betreft, zelfs in het epos moet zij nog die ene toon van de apotheose, van de vrijheid mee laten klinken, waardoor het lied tot het gezang der vrijheid gealdeld wordt. In het ik van de enkeling en zijn genialiteit alleen komt iedere kunstuiting tot vernieuwing.

En tot slot moet zelfs de idealistische filosofie uitgaan van feiten die bestaan voor het bewustzijn, dus van een of ander zijn en wereldsituatie in de vorm van de derde persoon. Wetenschap zonder feiten en objecten is als kunst zonder zangers, recht zonder toepassing en voltrekking.

Al met al ontstaat er de volgende vervlechting:

Rechtspraak de "zuiverste" volksordering, maar ook de simpelste.
Lyriek de "zuiverste" kunst, maar ook de meest verschraalde. Natuurwetenschap de "zuiverste" wetenschap, maar ook de grofste.

En de hoofdzin van de verandering, de religie, heeft dienovereenkomstig zijn oerzin voor de vernieuwing in het geheim van de transsubstantiatie. Maar ook hier worden de drie aparte zinnen weer vertakt:

	Sacrament		
	mysterie		Hoofdzin:
	wonder		verandering:
1 persoon: kunst		2 persoon: recht	3 persoon: wetenschap
liturgie		kerkelijk recht	theologie
cultus		kerkelijke tucht	dogmatiek

Zonder wonder en verandering geen religie. Cultus en liturgie mogen nog zo kunstzinnig volmaakt zijn. Kerkelijk recht, pausdom, kerkelijk bestuur of theocratie mogen nog zo bloeien, theologie moge alle geheimen doorgronden en in indrukwekkende dogma's vastleggen, de oorsprong van de religie ligt in de hoofdzin van de "mystieke bruiloft", van de vereniging van God en mens en wereld, van ik en jij en es.

Een ordening die bij elkaar hoort beheerst de boom van de taal vanaf het enkele blad van de aparte zin tot aan de kroon van het hoogste geestesleven. De oppervlakkige grammatica moet opengeploegd worden, waarmee we op school worden afgescheept en de ploeg moet zo diep gaan dat hij stuit op de "moederschoot", de matrijzen van alle gestalten die ontstaan en die in alles, van het grootste tot het kleinste wat "ter sprake" komt, tot gelding komen.

De matrijzen van de taal liggen in het zwijgen, in het verstommen voordat het tot een woord komt. Zij zijn de voorstadia, datgene wat al aanwezig moet zijn, opdat er gedacht en gedicht, geboden en gebeden kan worden. Wat er reeds dient te zijn, opdat oertaal kan ontspringen is een verstommen dat voortkomt uit deze oergronden van de ziel, die zich weliswaar alle uiten in het verstommen, maar waarvan elk een andere oervorm van het zwijgen representeren. De ziel zwijgt - we zagen het bij het vraagstuk van de schaamte - in het verschrikken over een oproep van de ander. De schrik brengt het zwijgen van de aangesproken en opgeroepen tweede persoon in ons teweeg. De wereld brengt ons tot zwijgen door verwondering. De wonderen van de wereld zijn van de derdepersoonsstructuur. Het ik echter verstomt in zijn Godgelijkheid, wanneer het aan zichzelf lijdt. Maar wanneer tussen het lijden van het zelfbewuste ik, dat zo rijk aan gedachten is en de schrik van het luisterende jij over de stemmen van het innerlijke en de verwondering over het beeld van onze lichamelijke wereld de verandering zich voltrekt, wanneer de eenheid van leed, schrik en verwondering ons duidelijk wordt en zich onthult, dan verstommen wij in het proces der verandering der personen.

Dit zijn dus de grondposities en voorstadia van de taal, waaruit de enkelvoudige zin zowel als de cultuurwerken eeuwig ontstaan en zich dagelijks vernieuwen. Het is om die reden geboden deze oerzinnen der taal ook uit de vermomming van de schoolterminologie te bevrijden. Indicatief, conjunctief (of voluntatief) en imperatief moeten dan zo vertaald worden, dat zij recht doen aan de oerwoorden en ontspringen aan de moederschoot van het spreken. De Duitse taalerfenis biedt nog vrij gunstige mogelijkheden waar de taal nog in deze oorspronkelijke laag verworteld is.

Het duidelijkst ligt het bij de vertaling van de indicatief. De indicatief doet uitspraken over de wereld, verhaalt het gebeurde, geeft antwoord op de vraag: en waardoor geschiedde dit wonder? Deze vraag is de vraag naar de oorzaak. De wereld stelt ons de vragen die met oorzaken te maken hebben. De oorzaken opsporen is de eigenlijke vraag, die te maken heeft met de kennis van de wereld en de natuurwetenschap. Indicatief betekent: oorzaken-zin of vertel-zin.

De voluntatief heeft vele namen: optatief, conjunctief, subjectief. Altijd is hier de eigen wil in het geding, de eigen wil die de mate van afhankelijkheid bepaalt, die mensen en dingen excentrisch beweegt. "Urheber"^{x)} moeten wij daarom het ik van de kunstenaar, van hem die creatief scheppend handelt noemen. Iets nieuws vangt aan, voortkomend uit zijn geest. "Begint ermee", roept de lentedag van het genie de wereld der mensen toe. "En wanneer de mens in zijn kommer verstomt, is er een God die hem doet zeggen waaraan hij lijdt". Het antwoord op de vraag wat mij, mij alleen, ja mij alleen te doen staat op grond van mijn eigen 'talent' het pond, waarmee ik woekeren moet, dat is het antwoord van de scheppende, gevende kunstenaar. Dit alles wordt dan in de uitdrukking Urheber-zin als vertaling van de conjunctief, goed samengevat.

De Urheber-zin komen we ook weer tegen, wanneer we hem beschouwen als uitdrukking van de vrijheid, van de opkomende vloed van de toekomst, de aanrollende golven van de wil. Dan is hij in tegenstelling tot het "moeten" van de wetmatige causaliteit (indicatief) de zin van de wil en de keuze, de "kan-zin" van het eeuwige wie weet.

Gecomplieerder is het probleem van de tweede persoon. Dit kunnen we pas in een uitvoerige spraakkunst uit de doeken doen en daarbij het gedeeltelijke verval van de oervorm aantonen. Hier vindt de filosofie, door haar functie de leemte op te vullen in ethische zin - dus als meer dan alleen maar kennis van de wereld - haar historische datum, evenals de wetstaal met haar imperatief van de derde persoon: het esto.

Voor ons betoog is het voldoende het hoogstmerkwaardige woord "Heissen"^{xx)} en "Geheiss"^{xx)} de hun toekomstige plaats als naam voor de imperatief te geven. De Geheiss-zin noemt de naam en geeft het bevel. Het hoort nog bij elkaar: de aanroep van het jij dat bij jou hoort, zoals je dat in het oog van de bevelende bent en vorming van jouw wezen door gehoorzaamheid. Je "heet" nu zoals je overkomen is.

Deze vertalingen ontsluiten nog een taalgebied voor ons, dat we tot nu toe ongemoeid gelaten hebben: de declinatie^{xxx)} met haar vele naamvallen. In de declinatie kan een "substantivum" zich bevinden en bewegen, vanuit de nominatief en genitief via de datief en accusatief en instrumentalis en locativus. Dit geschrift is niet de plaats om over onze ontdekkingen het laatste woord te spreken, maar spreekt veeleer het eerste. We volstaan ermee op te merken dat de vierde naamval, de accusatief en de instrumentalis thuishoren bij de oorzaak-zin, want zij brengen het veroorzaakt worden tot uitdrukking. De tweede naamval is wezenlijk voor de Geheiss-zin; het aangeven van de eigendomsrelatie en waartoe iets behoort is zaak van de genitivus, van het patronym^{xxxx)}. Maar ook de aanroep, de vocativus hoort thuis in dit proces, dat uit de aanroep via het verschrikken tot een bevel leidt. De nominatief is de naamval die ontspringt aan de Urheber-zin,

- x) Urheber: veroorzaker, auteur, schepper, geestelijke vader
- xx) D: Heissen = heten, bevelen; D: Geheiss = bevel
- xxx) Verbuiging van zelfstandige naamwoorden
- xxxx) Persoonsnaam, afgeleid van de vadersnaam

aan het trotse "-uos ego"^{x)}. Deze bekende oproep drukt goed uit, dat het eigenlijke streven van de Urheber gericht is op de wet die hij zichzelf stelt. Hoe begin ik volgens de regel? Gij stelt hem zelf op en houd U er dan aan. En deze eigen wet ontspringt op zijn beurt weer aan het lijden aan de vraag: wat kàn ik? Het ik in de mens lijdt onder zijn vrijheid, onder de duizend mogelijkheden die het voor zich ziet, aan zijn twijfel en zijn kiesrecht. En zodoende zoekt het naar zijn specifieke bijdrage moet zijn: "Hier zit ik, vorm mensen naar mijn beeld!"

De hoofdzin, die uit het zwijgende ontluiken van het veranderingsgeheim haar naam ontvangen moest is in de huidige grammaticale vormen van de conjunctief niet meer apart te onderscheiden. Hij moet ongetwijfeld oorsprong-zin genoemd worden.

Indicativus : vragen van de tweede persoon : schrik Antwoord:
oorzaken-zin (causale voorvallen).

imperativus : vragen van de derde persoon : wonder Antwoord:
Geheiss-zin (gebiedende voorvallen)

voluntativus : vragen van de eerste persoon : lijden Antwoord:
Urheber-zin (Urheber voorvallen)

----- x) : vragen van de hoofdzin : geheim Antwoord:
oorsprong-zin (openbaring)

De toepassing van deze typologie op de werkelijke machten van de geschiedenis is leerrijk. De theologie b.v. trekt zich dikwijls liever terug op het Urheber-schap (autoriteit) dan op de oorspronkelijkheid, de wetenschap zou vaak liever alleen maar willen gebieden inplaats van te veroorzaken. en de kunst wil met alle geweld "oorspronkelijk" zijn, d.w.z. openbaring van het geheim der verandering inplaats van Urheber-kracht van de begaafde, nu juist het kunnen en de kunst, te blijven.

Hiermee is de grammatica zover vertaald, dat zij politiek toegepast kan worden. En zover moeten we komen, want onze nieuwe methode kan en mag geen woordenspel blijven. Zij moet vruchtbaar zijn, toepasbaar en bruikbaar op het gebied van de machten van de geschiedenis, de gemeenschappen der zielen en volkeren, die wij zijn of niet zijn, die bestaan of die ons ontbreken!

De oerzinnen zijn onontbeerlijk; zij komen overeen met de oerposities van de mensheid. In deze zinnen bezitten we een maatstaf, voor de beoordeling van gemeenschappen. En juist aan deze maatstaf heeft het tot nu toe ontbroken. Daarom bleef al het gepraat over politiek en volk, moraal en de ziel der enkeling zo onvruchtbaar en ineffectief. Hier biedt zich nu een instrument aan van wetenschappelijke toetsing.

De eerste constatering moet luiden: Gemeenschappen met geen enkele verworteling in die oerlagen van de ziel komen alleen maar aan bod

+) Misschien komt het "participium" als specifieke vorm voor de verandering in aanmerking? Voor het gebed is het in ieder geval wettelijk. Maar dit is onder voorbehoud opgemerkt.

als oppervlakte-verenigingen. Daaraan verandert de bedoeling van de mensen, die deze vereniging willen of oprichten of prediken niets. Het is een fenomeen, dat volledig buiten hun macht ligt dat maakt dat deze gemeenschappen niet verder reiken dan vrijblijvendheid. In deze gemeenschappen wordt slechts de oppervlaktetaal van de redelijkheid gesproken, d.w.z. een afgeleide en ontwikkelde techniek. Maar deze is voos en leeg en laat de ziel koud, al wil men nog zo graag dat het niet zo is. Deze oerlagen van de ziel kunnen niet door een surrogaatmiddel aangeboord worden. Gemeten aan de hoogte van de oorsprong bestaat er in deze wereld van het verstandig met elkaar praten geen causaal zoeken naar oorzaken, maar een hartstochtelijke versluiering van de oorzaken: Dwaling,- geen "gij-zult-wetgeving", maar afschuiven van de schuld: Ongerechtigheid, - geen krachtig Urheberschap, maar krachteloze pogingen macht te ondermijnen! Leugen, - geen liefdevolle oorspronkelijkheid, maar door haat ingegeven verstocktheid: zonde. Leugen en dwaling van menselijke verenigingen zijn daaron geen verwijten aan de individuele leden van zulke verbanden, maar uitspraken over hun oppervlakkigheid. De samenleving is niet leugenachtig, omdat de mensen in die samenleving leugenaars zijn, maar de mensen in de samenleving moeten liegen, omdat de samenleving niet wedt op kracht, maar op macht. De massa is niet onwetend, omdat de individuen dwalen, maar de individuen moeten wel dwalen, omdat de massa niets ziet in gediciplineerd speurwerk naar de oorzaken, maar in emotionele versluiering van de oorzaken. De enkele staat is niet onrechtvaardig, omdat zijn jongeren of rechters onrechtvaardig willen zijn, maar zijn wetten en rechtszittingen zijn onrechtvaardig, omdat de enkele staat niet anders kan doen dan een afschuifstelsel van de schuld toe te passen. Zeker kan het daarenboven nog gebeuren, dat de enkele rechter zich laat beïnvloeden door liefde of leed en daardoor nog onrechtvaardiger is dan strikt noodzakelijk is. De enkele gelovige kan nog erger verstokt zijn dan de specifieke religieuze gemeenschap, waartoe hij behoort. Het individu kan nog opgezweepter verblind zijn dan de massa waartoe hij behoort. En de enkele mens in de samenleving kan uit nachtsbegeerte nog erger liegen dan de samenleving in haar geheel. Maar deze "privé zonden" van de enkeling raken niet aan de wortel van het politieke kwaad. De strijd tegen de immoraliteit van de enkelingen is relatief gemakkelijk. Haar leugen, dwaling, zonde en ongerechtigheid zijn politieke ziektes van de verbanden die niet verworteld zijn in de oergrond en die om die reden voor de rechterstoel van de grammatica niet noodzakelijkerwijs bestaan! Wij hebben tegenwoordig in Duitsland bij zeer veel persoonlijke redelijkheid een schrikbarende leugenachtigheid wat het geheel betreft. De ordeningen, waarin we gevangen zitten maken dat we liegen, zodra we onze mond opendoen. Want over de taal beschikken we immers niet zo vrij als over onze gedachten! De jeugd heeft iets van deze objectieve leugenachtigheid gespeurd. De mensen kunnen daarom niet onbegrensd trouw blijven aan zulke verbanden. Zulke mechanistische toevalligheidsgemeenschappen - zoals de meeste belangengroepen en "denk-verenigingen" - worden op een goed moment door de ziel afgeschud. Alle secundaire organisaties worden door de wind verwaaid.

Wezenlijk, noodzakelijk en echt zijn daarentegen de verbanden van de mens met de wereld van de lichamelijke oorzaken van de nooddrift van zijn lichaam en met het geestesleven van het overal eender denkende verstand. De materiële arbeidsverdeling verankert de mens in een reële wereld, waaraan hij meewerkt en die zijn arbeidsgemeenschap vormt. Ook de gemeenschap van de gelijkgezindheid, die heerst

onder kameraden die dezelfde begrippen hanteren houdt mensen effectief bij elkaar. Hier zijn we dus bij de verbanden die onontbeerlijk zijn en die het lichaam en de activiteit van het verstand dagelijks in ons instandhouden en vernieuwen.

Maar deze beide echte gemeenschappen alleen zijn onvoldoende. De arbeid verandert de wereld, doordat ze haar wetmatige oorzakenreeks op de voet volgt. De geest verandert de gedachten, die hij vanuit een en dezelfde gezindheid doordenkt. Maar materie en geest veranderen de mens zelf nog niet! Zij staan in de rang onder een gemeenschap die dat wel kan. De mens groeit nauwelijks. De arbeid aan de materie en de activiteit van de geest zijn voor deze opgave niet geschikt. Door hen groeit niets. Ze veranderen en ontwikkelen slechts wat al voorhanden is. Gezindheid en arbeidsverdeling zijn beide steeds al beërfd, wij als subjecten en wij als objecten zijn altijd al ouder dan wat onze ziel overkomt. Volkzaamheid en de eigensoortigheid en beërfdheid van de familie geven steeds weer opnieuw de doorslag. In zoverre heeft het instinct van het volk gelijk: materie blijft materie. Als deel van de wereld en als deelhebber aan het verstand heeft de mens geen geschiedenis. Groeien, een nieuw bevel opvolgen, deel van de geschiedenis worden, dat kan slechts de tweede persoon in de ziel zowel als in het volk. Want bij ieder groeien hoort verandering. Logica noch mathematica kunnen iets aan de mens veranderen. Als de gezindheid of overtuiging verandert dan is de breuk met het logische onherstelbaar. Verandert de winst of de kwaliteit, dan is het getalsmatige resultaat alleen maar nonsens. Economische verbanden gaan bij een neergaande conjunctuur ten gronde, hoe rationeler ze geleid worden. En partijideologieën kunnen het onlogische van volkscatastrofes niet overleven. Aan de gebeurtenis van de 9e november 1918⁺ worden alle partijprogramma's, die stammen uit de vooroorlogse periode met haar optimisme voos en hol. Zij zijn verouderd. De gemeenschap der zielen daarentegen treedt uit iedere catastrofe, die men gemeenzaam doorleeft heeft verjongd te voorschijn! Ongelukkige tijden alleen maken duidelijk of en waar er sprake is van gemeenschap der zielen. Na de 9e november nog nieuwe gemeenschappen, of het nu orden, bonden of partijen zijn "maken" - die dan bij de eerste de beste catastrofe verwaaien in de wind - toont slechts aan, dat men tot nu toe het abc van het gemeenschapsleven alleen maar in de sfeer van de eerste persoon ziet, als de gemeenschappelijke wil van ikken of als gemeenschap van de derde persoon, van wezens.

HOOFDSTUK 10

ONS VOLK

Wij zijn op het moment van de 9e november noch een gemeenschappelijk wezen geweest, noch vervuld van een gemeenschappelijke wil. Maar wij zijn de dag van Hindenburg tot Liebknecht allemaal als een stervensdag doorgekomen, doorgekropen en erdoor veranderd. Op deze wijze zijn we stellig deelgenoot van een gemeenschappelijk leven en dat ondanks alles. Een dergelijk gemeenschappelijk leven, dat beproefd is door catastrofes noemt de oude taal gemeente. Dat is duidelijker dan volksgemeenschap, waaronder tegenwoordig alles verstaan kan worden.

+) Troonsafstand van Keizer Wilhelm II van Duitsland, uitroeping van de Republiek. Revolutie in Berlijn.

Ons volk is niet een gemeenschappelijk wezen en ook geen gemeenschappelijke wil. Zijn lichaam en zijn materiële belangen vergaan; zijn wil is alleen maar onwil tegenover de wil van anderen. Maar het is nog altijd een volk voor zover het een gemeente is van hen, die ondanks wat er gebeurt en na het gebeuren het erop wagen "ons volk" te zeggen. Zulke mensen zijn er bevestigd niet zoveel als het oppervlakkig wel zou lijken. Want allen, die de 9e november wel weg zouden willen schreeuwen alsof hij er nooit geweest was, behoren heel duidelijk niet tot die gemeente. Zij willen immers geest of lichaam, glorieus heldenvolk of grote wereldmacht zijn. Zij willen hun persoonlijke overwinnings- en machtswil oefenen of hun utopie "particulier" volhouden. Het volk als gemeente is niet een commanderende Herrenstaat (eerste persoon), noch een volk van 60 miljoen inwoners (derde persoon), maar wacht op zijn roeping en alleen daarom en daardoor bekwaam voor het heden en ook lichamelijk en geestelijk regenererbaar. De ziel kan lichaam en geest vernieuwen, maar niet andersom. Want uit de bezinning van het jij op zijn opdracht komen ook geestelijke en materiële wegen open te liggen. Bezinning is ook de kiemlaag voor een nieuwe gezindheid en de uiterlijke zintuigen. Bezinning presteert het om zowel de geestelijke zin van het zelfbewustzijn te vernieuwen als de materiële wereld der zintuigen. Voor een mens en voor een volk van mensen is en blijft nu eenmaal de menselijke positie voor vernieuwingen het leven in de tweede persoon.

Deze inzichten tonen opnieuw aan dat de grammatica van de ziel geen onbetekenende luxe is. Integendeel, zoals de mathematica de natuur ontsluit en de mens de heerschappij verschaft over de es-wereld van de ruimte, zo heeft hij de grammatica nodig om meester te worden van de tijd en de geschiedenis van een volk. Grammatica is het orgaan voor alle politiek, levensbegeleiding en het tot stand komen van volkeren. Tot nu toe hebben deze processen zich instinctief voltrokken. Het nieuwe is niet, dat men zoveel over volk en ziel redekavelde of praat. Daarvoor is geen sterveling te interesseren. Het gaat er om dat nu eindelijk het beslissende vermogen van de grammatica een instrumentarium voor een therapie verschaft. In de allereerste plaats is zij het alleen die een diagnose stellen kan. Zij maakt het mogelijk bestaande gemeenschappen te toetsen op hun grammaticale gezondheid en mogelijkheid tot veranderen. Gemeenschappen die naar de ziel ziek zijn zullen grammaticale defecten te zien moeten geven. De taal van de werkplaats in een moderne fabriek vertoont gebreken, die een exacte diagnose van de sociale ziekte van het proletariaat, van de ingenieur enz. mogelijk maken. De moderne fabriek b.v. kent enkel en uitsluitend een oppervlakte-taal. Ze is namelijk ontsproten aan een doelmatige aanpak van de wereld. Zij mist iedere vorm van het epos, d.w.z. een echte zielsmatige indicatief, waardoor het geworden tot vrede gebracht en aan banden gelegd kan worden. Geen onvrede, geen haat, geen vloek wordt overwonnen door een algemeen relaas of door verzakelijking. Alles vreet bij iedereen verder. Dit is maar een voorbeeld uit de rijke voorraad die zo'n grammaticaal onderzoek oplevert.

Het eerste gevolg van deze grammaticale grondslag zal moeten zijn de taal uit de omgeving van de arbeid, ja uit alle levenskringen als diagnostisch middel toe te passen voor de sociale therapie. De logica onthult denkfouten van het verstand. De mathematica stelt ons in staat vergissingen der zintuigen te corrigeren. De oergrammatica moet het werktuig worden om het specifieke van de zielsmatige lacunes binnen bestaande gemeenschappen en bij enkelingen te ontdekken

en te corrigeren of minstens in hun schadelijke uitwerking te verzachten. De "lacune" is de vorm, waarin de ziekte van het zielsmatige leven zich manifesteert.

De onthulling van de wonderbare wereld van het zielsmatige dank zij de grammatica der oervormen zal een toegepaste zielkunde tot gevolg moeten hebben die haar plaatst naast de moderne uit de mathematica voorgekomen technische natuurwetenschap. De acute gevaren waardoor de ziel bedreigd wordt met name door de economische organisatievormen die uit deze natuurwetenschap zijn voortgekomen zullen misschien een uitdaging vormen voor deze nieuwe basiswetenschap. Onderzoekingen naar de taal van een fabriek bijvoorbeeld zullen hopelijk binnen een ander kader gepubliceerd kunnen worden. Maar de uitbouw van deze wetenschappelijke methode is een onderneming van gigantische afmeting en of er in Duitsland visie en offers gevonden zullen worden voor de inrichtingen die hiervoor noodzakelijk zijn, dat moet nog bevestigd worden. Voorlopig overwoekeren de filosofie en de psychologie enerzijds en het occultisme en de mathematica anderzijds ons gebied nog en verlammen haar zelfstandig opereren. De grammatica is als "novum organon", als de methode voor zielsmatige kennis nog niet erkend. Men behandelt de verlossing van de ziel nog niet in het kader van de verandering der personen. Wel klinkt luide de roep naar oorspronkelijkheid, originaliteit en de oersituaties van de mens. Goethe's "oeropenbaring" heeft het centrale woord van de nieuwe wereld-periode reeds lang uitgesproken. In het grandioze gesprek van 29 april 1818 zegt Goethe, dat "een paar algemene formules, eeuwig terugkerend, eeuwig dezelfde onder duizend verschillende gestalten de meest geheimzinnige bruidsschat van een hogere nacht in het leven zijn. Hun oorspronkelijke betekenis komt steeds weer onverhoeds te voorschijn". Met zulke formules kan men een soort alfabet van de wereld-geest opstellen! Alfabet van de wereld-geest, oer-alfabet, dat is het nu precies wat wij in de grammatica ontzegeld hebben. Oergrammatica leert het oorspronkelijke, het originele in de betekenis van Hölderlin, wanneer hij zegt: "Voor mij is origineel wat zo oud is als de wereld!" Meer verlichte zegslieden zijn nauwelijks te vinden. Maar het moeilijke punt is, dat we voor de experimenten van deze nieuwe wetenschap de taai volgehouden geestelijke arbeid van mensen "van goeden wille" nodig hebben. Dat betekent dat we vandaag het denken van samaritanen, dat de wetenschap onbenut laat, aan moeten wenden inplaats van de logische en mathematische talenten. In laatste instantie zijn alleen mensenoffers beslissend wanneer het er over gaat of en wanneer een oeropdracht van de mensheid deel van zijn geschiedenis en daarmee oplosbaar wordt.

De grammatica als leer van de verandering der gestalten waaronder we optreden heeft zich aan ons onthuld als instrument van zowel zielkunde als volkswetenschap. Ons volk leeft uit gebeurtenissen, die het vormen en doen veranderen. Daardoor vernieuwt dus de grammatica de geschiedschrijving. En hoe zou het ook anders kunnen? De geschiedenis van de ideeën, de onvervalste filosofie van de geest uit de tijd van het historicisme van Hegel en de materialistische geschiedenisopvatting van Marx hebben burgers en arbeiders uit de 19e eeuw vervormd en vertheoretiseerd. Daardoor is ons volk meegesleurd in de droomoorlog van 1914, in het Siegfried-gedoe van de onbewuste droom der wereldheerschappij en in de bedwelming van de gigantische materialistische getallen en in de afgrond van zijn wereldnederlaag gestort. Want deze geschiedschrijving heeft ons ontzield.

Het haken naar het materiële veroorzaakt ongestadigheid, want de "conjunctuur" van de materie is dagelijks een andere. En het handelen op grond van ideeën veroorzaakt een starre onveranderlijkheid. Ideeën zijn immers eeuwig. Deze beide soorten geschiedenisopvatting hebben het Duitse volk dan ook zonder gestalte achter gelaten. Want houvast en verandering zijn de beide elementen van een leven dat gestalte heeft verkregen. Dit ene voorbeeld van een enkele wetenschap, de geschiedenis, die herwonnen moet worden voor ons volk met behulp van de grammatica moge hier model staan voor alle takken van wetenschap.

HOOFDSTUK 11

GEEST, ZIEL, LICHAAM

De ziel is dus een allesomvattend proces, waardoor vele lichamelijke condities en een veelheid van geestelijke stadia dienstbaar worden gemaakt aan een zeer bepaalde opdracht tot voltooiing of vervolmaking en dat in staat is om verbindingen aan te gaan die aan dit doel dienstig zijn. Van hieruit volgt nu een stap die van grote praktische betekenis is. Ook onze volkstaal is over het geheel genomen verwoest en juist op de belangrijkste gebieden hebben idealisme en materialisme de naieve kracht van de taal aangetast. Het volk in zijn twee delen, intellectuelen en proletariaat is taalkundig bedorven. De intellectuelen worden geknecht door begrippen. Het proletariaat, kopschuw voor begrippen - in de meest letterlijke zin van het woord - ziet zich aangewezen op slogans. Wie spreekt en luistert er nog? De intellectuelen in hun ontwikkelde geborneerdheid zijn nauwelijks te helpen. Voor de werkende mens brengt de grammatica uitkomst. De arbeider bijvoorbeeld heeft een diep geworteld wantrouwen ten opzichte van alle begrippen en slogans over ziel en geest. "In de grond van de zaak" is alles toch maar materie. Hij begrijpt niet wat men wil met geest en ziel, waarvoor men deze woorden nodig heeft. Tegen deze vaak onuitgesproken vooronderstelling is de "practische psychologie" vanzelfsprekend machteloos. Zij is het immers zelf die het zielsmatige van zijn specifieke positie berooft. Het geestelijke, daarvan meent zij, dat zij dat in zijn eigenaard ongemoeid laat. Maar de natuurlijke mens van wie men de ziel rooft zal zeker ook de geest prijsgeven. En zo is het de arbeider vergaan. Eerlijk gezegd is het nog een geluk, dat de ongehoorde misslag van de filosofie om geest en ziel door elkaar te halen (vgl. slot van hoofdstuk 2) niet het gehele volk in deze verarming meegezogen heeft. Het zgn. materialisme van de lagere klassen is slechts noodweer tegen de geestesmonomanie van de filosofie. Hier biedt zich de gelegenheid aan om met een duidelijke uiteenzetting tot iedereen door te dringen over wat men dan werkelijk onder materie, geest en ziel dient te verstaan. Een uiteenzetting, die de begripsmatige abstracties links laat liggen en een vruchtbaar verder denken mogelijk maakt.

Men kan n.l. zeggen, aan de mens en voor de mens is al datgene zielsmatig, wat de maken heeft met de totale duur en de gestalte die één eenheid vormt gedurende zijn bestaan. Lotgeval, beroep, huwelijk, kinderen, eer, roem, teleurstelling, lijden en offer en naam, dit alles wordt pas zinvol, wanneer hierop de totale levensloop of levensgeschiedenis betrokken wordt.

De lichamelijke, materiële behoeften daarentegen komen voort uit het dagelijks brood en de dagelijkse behoefte aan een woning, kleding en driften. Van een materieel standpunt uit bezien is het huwelijk dan alleen maar een voortzetting van de geslachts- en voortplantings-

drift, het beroep alleen maar voortzetting van de zorg om het dagelijks brood enz., precies zoals Lasalle het taalkundig in zijn ijzeren loonwet heeft geformuleerd. Toch blijft er een enorm verschil. Hoeveel daglonen we ook optellen, ze zullen samen nooit de loopbaan van het leven vormen, en ook het huwelijk is meer dan de som van een aantal geslachtsdaden. Het materiële omvat dus bij de mens en voor de mens alle zorg voor tijdsspannen die korter zijn dan zijn eigen leven en zijn levensfasen. Van hieruit valt de geweldige betekenis te verklaren die het materiële heeft voor mensen zonder echt levenslot, d.w.z. voor de proletariër en voor alle mensen die aan de dag vervallen zijn. Aan de andere kant ook de beperking van het materiële dat, gemeten aan de levensloop, van voorbijgaande aard is.

De geestelijke krachten en behoeften gaan in tegenstelling hiermee de tijdsgrens van het zielsmatige te boven. Geestelijk noemen we slechts wat voor meer dan één ziel bestemd en van oepassing is. Een ordening is geestelijk (zoals het socialisme, de staat, de kerk), wanneer meerdere zielen na elkaar daarin bepaalde plaatsen moeten innemen. Al het geestelijke dient dan ook te worden verstaan als erfopvolging van de ziel. De geest neemt bezit van meer dan één. En wanneer hij bezit neemt van een éénling als genie, dan toch altijd on door deze ene ook anderen onder zijn beslag te krijgen. De geest is mensheidskracht, de ziel kracht van de mens, het lichaam de natuurkracht in de mens. Vatten we het specifieke van de zielsmatige werkelijkheid op als een tijdsvorm dan moeten we als tijdsmaat voor de geest boven-zielsmatige tijdsvormen en voor het lichaam onder-zielsmatige tijdsvormen gebruiken. Hinderlijke misverstanden kunnen worden vermeden doordat we hier de tijd van de mens als ordenend element invoeren. Het gaat hierbij dus ongetwijfeld om toegepaste zielkunde, die door de manier waarop ze de dingen ordent, de volksgenoot zijn woorden laat, maar die met echt leven kan vullen. Op deze plaats willen we nog even stilstaan bij de verhouding van deze driedeling (geest, ziel, lichaam) tot de leer zoals die tot nu toe door de hoedster van alle zielsgeheimen, de theologie, is geformuleerd. We hebben steeds van deze nadere toetsing afgezien omdat hij voor de kenner eenvoudig genoeg is en voor de leek misschien verwarring sticht. Maar nu kan hij ons langs een omweg nog een belangrijke aanwijzing geven, en wel hoe het komt dat de nieuwe zielkunde methodisch tegengesteld moet zijn aan de moderne geestes- en natuurwetenschappen en hoe fundamenteel haar hulpmiddelen moeten verschillen van die waarvan deze wetenschappen zich ten aanzien van het volk plegen te bedienen.

De leer van de kerk heeft namelijk de zogenaamde trichotomie, de driedeling van het individu in lichaam, geest en ziel - waarmee ze herhaaldelijk is geconfronteerd - afgewezen. Na onze eigen ontdekking van de driedeling is de reden hiervoor direct duidelijk. De enkele mens is geen geest en heeft geen geest, evenmin als de mens lichaam is. Maar de geest heeft de mens, en de mens op zijn beurt heeft een lichaam, vele elkaar afwisselende lichamen. Dit laatste is gemakkelijker in te zien dan het eerste. De dwaalleer van het materialisme kwam bijna altijd minder vaak voor dan het idealisme. Laten we daaronder stilstaan bij dit laatste. Het idealisme, eeuwig begeesterd, kent de mensen geest toe. Maar hoe is het daarmee gesteld? De mens is slechts begeesterd voor zover en voor zolang hij zich bevindt in een verband dat boven hem uitgaat en van dat verband uit leeft en handelt. Alle geest is "boven"-menselijk, gaat zelfs principieel alles wat gestalte heeft te boven. Want iedere

corporatie, iedere vereniging, ieder land, ieder beroep heeft weliswaar ook "zijn" geest, waaraan alle leden zijn onderworpen, maar ook deze collectieve verbanden zijn weer ondergeschikt aan de Ene Geest. De geest die tot aan de enkele mens reikt en hen gevangen neemt is meestal zo'n "midden" geest, niet "de" geest, maar toch ten opzichte van het individu de geest van een bepaalde soort. De geest die over ons enkelingen vaardig wordt pleegt zo'n secundaire, tertiaire of quartaire geest te zijn van afgeleide collectieve personen, aangezien onze ziel tegen de geest uit de eerste hand niet opgewassen pleegt te zijn. Het "volkse" bijv. is quartair; namelijk een erfenis van het burgerlijke pangermanisme uit de decennia voor de oorlog^{x)} (tertiair), uit de droom van de Duitse natie sinds 1815 (secundair), uit internationaal nationaliteitsbewustzijn sinds de Franse Revolutie (primaire). Hieruit is het dan gefiltreerd en geconcentreerd, tot onherkenbaar wordens toe ingedikt. De Duitse communisten zijn secundair ten opzichte van de bolsjewieken enz. enz. En steeds zijn deze derivaten nog boven-individueel, anders houden ze op geestelijk te zijn en op dat moment verliezen ze dan ook hun geestelijke kracht. Het navorsen van de wetmatigheden die het bezinken en uitvloeien van geestelijke stromingen beheersen, zal een hoofddoel moeten zijn van de nieuwe grammatica. Hoe krachtiger de ziel van een volk is, des te directer kan het geest verdragen. De zwakte van onze zielen doet ons vandaag met ontroerende ernst de meest aftandse geestelijke winkeldochters van de hele wereld afdragen. Duitsland is daarom tegenwoordig geestelijk "provinciaal". Onze zwakheid doet ons, daar wij niet tegen het oorspronkelijke leven zijn opgewassen, terugvallen op de zwakstroom van afgeleiden op een "isme" in plaats van een "dom", op geesten in plaats van de geest, op bijgeloof in plaats van geloof. Alle afgeleide geestesvormen mogen slechts de macht over onze ziel behouden zolang ze nog de kracht bewaren van de oorspronkelijke geest, waarvan ze tenslotte afstammen; de kracht om ons boven onszelf uit te tillen. Ons zelfbewustzijn is slechts zolang iets wat met de geest te maken heeft als het zich afzet tegen ons pure zelf. De keerzijde van het geestelijke zelfbewustzijn is dan ook de domme, lege trots. Een mens die niet tegen zijn eigen voordeel kan denken is door de geest verlaten. Ook een gezin of een natie, die dat niet kan is daardoor van God en geest verlaten. Want de kracht van de toekomst, die hen over hun traditionele voordelen en vooroordelen had kunnen uittellen is van hun geweken. Juist door het feit dat ze alleen maar zichzelf willen, bewijzen ze, dat de geest zijn werk aan hen reeds heeft voleindigd en hun niet meer nodig heeft. De ondergang van het avondland en de voleinding van het avondland zijn twee woorden voor eenzelfde gebeuren: het losraken uit het krachtenveld van de geest. Want in het geestesleven is alleen de geest zelf onveranderlijk. Alles waarop hij beslag legt verandert. Alle enkelingen of gemeenschappen, die onveranderlijk willen blijven, stellen zich daarmee op één lijn met de geest. Daarin steekt een stuk aanmatiging. Immers alles wat bezield is moet blijven veranderen. Het leven van de ziel hebben we leren zien als gehoor geven aan de oproep van de geest. Een natie die over zichzelf in geestdrift raakt, die het genie français aanbidt, de Duitse geest, of de Italiaanse idee, is alleen daardoor al verlaten door de goede geesten, en dit geldt ook voor de enkeling.

+) de eerste wereldoorlog

Daaron verwerpt de leer van de kerk met recht de driedeling, om de mensen en de volkeren te behouden voor de ware deelname aan het geestelijke leven. En deze verwerping is analoog aan haar strijd tegen de overschatting van het lichamelijke. Ook de ascese immers is geen doel in zichzelf, maar alleen nodig om al het materiële als "voorbijgaand" te kunnen doorzien, omdat het onder de maat blijft van de baan die ziel trekt. De overschatting van de lichamelijke wereld werd geëvenaard en in balans gehouden door versterking. Hoe kan de mateloze overschatting van het persoonlijke en het nationale, het proletarische of het academische geestesleven worden bestreden? Eerste vereiste is hier de vrijwel alom toegepaste gelijkstelling van geest en ziel in het schrijven en spreken uit te roeien. Maar daarenboven moeten de krachten van de ziel ten opzichte van de geestelijke krachten versterkt, ontplooid en aan de macht gebracht worden. Dat is een lange weg. Maar geestes- en natuurwetenschap kunnen ons leren hoe zo iets in zijn werk gaat. Daarover tot slot nog een enkel woord.

HOOFDSTUK 12

DE GRAMMATICALE METHODE

Ook de geest heeft eeuwen nodig gehad om zijn trotse geesteswetenschap uit in het volk aanwezige krachten op te bouwen. De bibliotheken en handschriften, het verzamelen van alle schrijvers en autoriteiten, van alle begrippen en theorieën van alle tijden hebben onmetelijke offers gekost. Hoe veel generaties schrijvers zijn verbruikt en worden nog verbruikt, om geestelijke autoriteiten in een traditie op te nemen en logisch te verwerken. En hoeveel van onze hersenen offeren we niet, - terecht of ten onrechte - aan het begripen van deze autoriteiten, aan het weten en leren van namen en systemen. Waar dit terwille van de eenheid van het menselijke geestesleven gebeurde of nog gebeurt, zijn deze offers inderdaad de moeite waard en zijn het enkel deze offers die de eenheid van de geest hebben gered. Techniek en natuurwetenschap vragen van een volk weer andere offers dan op deze wijze de logica in dienst te stellen van de autoriteiten, een dienstbaarheid, die in boeken, in aanleren, in begrijpen en studeren haar duizenden verslindt. Kennis der wetten en de toepassing ervan zijn groot geworden door materiële offers van de volkeren. In de vorm van onderzoekingsreizen en ontdekkings- tochten, experimenten en laboratoria, observatoria en waarnemings- stations, plaatsbepalingen door astronomen, opmeting van landen, bergen en zeeën zijn het aardrijk en het heelal doorvorst. Delen van de ruimte en van de materie moesten en moeten daaron worden geofferd om de wereldruimte, de "natuur" meester te worden. Met deze opmerkingen over de scholastieke en academische wetenschap moeten we hier volstaan. De uitvoerige uiteenzetting ervan, zoals van zoveel andere punten, zal afhangen van het lot dat dit geschrift beschoren is.

Het zijn weer andere krachten van het volk die voor de wonderen van volk en ziel moeten worden opgeroepen en vrijgemaakt en ook van oudsher zijn vrijgemaakt. De grammatica en haar toepassing kan alleen maar worden opgebouwd door het opofferen van tijd door tijdgenoten. Want de mensen zijn de raadsels waarop dit speurwerk zich richt; de samenlevingsstructuren ⁺) het antwoord. Het menselijke aan de mens is met name zijn levens-tijd, zijn "bios". Alle kennis ontrent de ziel is louter biografische kennis. Daaron zullen alleen

+)"Volksgestaltungen"

door het afstaan van een echt stuk levenstijd, van een tijdsruimte vol bezieling werkelijke resultaten worden bereikt. Medewerking zal nodig zijn. Die ene druppel hartebleed die we naar het volksgeloof aan de duivel moeten afstaan om er onze handtekening mee te zetten betekent precies datgene wat meer is dan een offer aan geest of geld, namelijk de inzet van de levensgeschiedenis, al is het slechts een moment, van echte medewerking. De natuurwetenschap fingeert de tijd. Zij kent alleen maar een astronomisch-mathematische chronologie, een wereldtijd. Dat geldt niet voor de sociologie¹⁾. Deze wil immers geschiedkundig, geschiedend leven vorm geven en daarom moet ze in haar onderzoekingen en proefnemingen wortelen in de historische, politieke en persoonlijke levenstijd van de mensen en volkeren waar ze mee bezig is. Het occultisme blijft een pseudowetenschap, omdat het in een geschiedenisloze wereldruimte met "media" experimenteert. Maar van belang is slechts de mens die geen medium en geen middel is maar, grammaticaal aanspreekbaar en bepaald, meewerkt en die, in een bezielde ritme van "het" (es), via "jij" tot "ik" verandert. Het koortsachtig streven van de laatste jaren naar bonden, genootschappen en eenheid dat de jeugd in zijn greep had, was in zoverre gezond dat het deze jeugd deed belanden in proeftuinen van het leven van de ziel. Ook de ondernemer b.v. die de taal van zijn fabriek wil laten diagnosticeren, zal geen materie dienen te offeren in de vorm van geld, zoals bij een laboratorium-onderzoek, maar een stuk leven, een levens-"hoofdstuk" in de vorm van een jaar van zijn eigen leven. En dan zal hij ook begrijpen dat ook de andere groepen op het werk alleen door ze in tijdsruimten te zetten, door samenwerking grammaticaal kunnen worden ontsloten.

Van hieruit kan er ook duidelijk stelling worden genomen ten opzichte van het veel besproken en verlangde arbeidsdienstjaar. Dit jaar wordt veel te vaak romantisch-idealistisch als "nationale daad" of, even steriel, materialistisch met de aanbidding van de arbeid als "godsdiens" gemotiveerd. En op deze reden wordt het dan helemaal in het vlak van een massaal georganiseerd "bedrijf" getrokken. Maar deze beweegredenen devalueren het hele gebeuren tot een luxe of tot een mechanisch proces. Geen van beide kunnen we ons veroorloven. Het verplichte jaar dienst kan pas worden omgevormd tot een wezenlijk element van het volksleven wanneer het een vrijwillig tijdsoffer tot uitdrukking brengt, dat in dienst is gesteld van de nieuwe wetenschap van het volk, de toegepaste zielkunde. De eer van een leger en van iedere dienst ligt in het doelbewust kiezen voor het deelhebben aan het wel en wee van het volk. Zonder dit ondergeschikt zijn aan een doel met een zielsmatige aard is zo'n jaar gedoemd een dood sociaal mechanisme te blijven of een overbodig en mistig idealisme. Slechts wanneer het is ingepast als hulpmiddel voor zielsmatige beslissingen en dat betekent dus meewerkend, kan het zijn bestaansrecht bewijzen. Maar als zodanig wordt het dan ook tot een adeldom die verplicht voor een ieder die bewust, en dat wil zeggen leidinggevend, aan de volksgemeenschap wil deelnemen. Het wordt geen massabedrijf maar het - onontbeerlijke - middel tot selectie! Zonder een dergelijk geestelijk selectieprincipe kunnen we niet hopen op een volksoordening en deze ook niet voorbereiden. Want alleen hier leert de meedoende en meewerkende zijn ik-gedachten en wereldbeschouwingen op te offeren om

+) "Volkswissenschaft"

der wille van zijn roeping, die hen verantwoordelijkheid voor anderen oplegt. Woorden zijn niet vrij, zoals gedachten. De taal maakt ons tot tijd- en volksgenoten. Antwoord en verantwoordelijkheid vergen gehoorzaamheid aan het verlossende woord van het ogenblik.

Deze nieuwe opmars van hen, die bereid zijn tijdsofferten te brengen zal zich wel buiten de domeinen van de psychologische vakwetenschap dienen af te spelen. Maar hij zal dan ook alle opgeld doende mystieke verleidingen achter zich laten. Hij vecht zich vrij van de verwrongenheid van het Westen en zijn geesteswetenschap en zijn technisch-schoolse taal. Maar ook laat hij achter zich de zwijgende wereld van het Oosten met zijn occulte getallenkabbalistiek en magie. Door eerbied en gehoorzaamheid gedreven vecht hij zich vrij en daarmee groeperen werelden en goden, zintuigen en verstand zich nieuw rondom dit strijdperk van volk en zielen. De starre fronten van "ideaal" en "leven", van "geest" en "natuur" storten ineem omdat ze worden opgerold.

De "practische psychologie" mag zich dan niets aantrekken van de gekwelde leken, maar laat ze zich niet de plaats en de naam toeëigenen van deze toegepaste en toe te passen zielkunde. We zagen hiervoor reeds dat ze juist het on-zielsmatige aan de ziel onderzoekt! De psychologie onderzoekt daadwerkelijk alleen naar hoe het geestelijke en het lichamelijke leven zich doen gelden in het domein van de ziel. Herinnering, intelligentie, reacties zijn de wegen waarlangs het geestelijke de ziel binnenkomt, en waarlangs het in bepaalde gevallen de ziel aan zich onderwerpt. De zintuigen op hun beurt zijn de toegang tot de ziel voor het lichamelijke. Ook deze zintuigelijke indrukken kunnen de ziel overheersen en bedwingen. Daarom behoort ook het zinsbedrog tot het domein van de psychologen. Dat is dan ook de oorsprong van de oude voorstelling van een conflict tussen zinnen en geest. Ook volgens de nu gangbare psychologie voert deze strijd niet tot iets nieuws. Door de manier waarop de zielkunde deze verschijnselen vertaalt zijn we verder gekomen. Want nu blijkt, dat evenzeer op het terrein van de ziel strijd moet worden geleverd tegen de opdringende goede en verkeerde geestelijke machten. De ziel kan daarom niet eenvoudigweg tussen "zinnelijk geluk" en "vrede der ziel" kiezen, maar zij moet even veel afstand bewaren van de verkeerde idealen als van de verkeerde zinnelijkheid om de gezonde geest, de gezonde lichamelijke aan te hangen. En daarbij kan het gemakkelijk gebeuren, dat juist de gezonde zinnen een bondgenoot worden tegen het verkeerde idealisme. Want - anders dan de geest - lijdt de ziel vaak niet of direct schade door verkeerde gedachten. Maar wel lijdt ze schade door verkeerde hoeveelheden: overvoeding met geest, ook als overaccentuering van bepaalde idealen, iedere logische overdrijving, iedere overbelichting met - op zichzelf juist - bewustzijn. Door de heerschappij van de ziel worden dan zinnen zoals: Mens sana in corpore sano, in hun ontoereikendheid ontmaskerd. In deze zin wordt weer opnieuw de oude "psychofysische" parallel getrokken, die wij als spiritueel - lichamelijke parallel hebben leren zien. Deze antieke kerkertheorie is al in het hoofdstuk "Geest, Ziel, Lichaam" teruggewezen. De betekenis en uitwerking van de in deze tijd van de lichaamscultus meer dan ooit aangehaalde spreuk, dwingt ons evenwel tot het uitdrukkelijke "protest" dat Goethe in de aantekeningen bij zijn "Diwan" laat horen: "Wanneer iemand woord en uitdrukking als heilige getuigenissen beschouwt en ze niet zomaar als schijngeld of papiergeld ogenblikkelijk en zo snel mogelijk in omloop wil brengen, maar zo in de geestelijke handel en

wandel als een echt te uivalent wil omwisselen, dan kan men het hem niet kwalijk nemen dat hij erop wijst, hoe traditionele uitdrukkingen, waar niemand meer iets achter zoekt, toch een schadelijke invloed uitoefenen, het inzicht verduisteren, het begrip vervalsen en hele vakgebieden een verkeerde richting geven." De geest zit niet "in" een lichaam maar "de ziel" vecht zich een weg door de aanspraken van lichaam en geest en zal nooit "parallel" met beiden tegelijk klaar zijn, maar steeds anders, afhankelijk van het verzet van elk van deze twee. Ook de zin en de grenzen van de "intelligentie", het voornaamste begrip van de praktische psychologie, worden pas vanuit de zielkunde duidelijk. Een bij uitstek praktisch probleem als de begaafdheidsselectie is alleen oplosbaar, wanneer de intelligentie door iedereen wordt gezien als middel tot het doel, als dienaars van de ziel op haar weg in het gebied van de geest, inplaats van zoals tegenwoordig gebeurt, als doel in zichzelf.

Dat, wat we hier de weg van de ziel in het gebied van de geest noemen, overkomt de ziel doordat deze op haar loopbaan tussen geboorte en dood vertrouwt op de middelen die de geest haar biedt en ze gebruikt. Deze middelen of, zoals men ook heeft gezegd het lichaam van de geest, zijn gegeven in de taal. De ziel die spreekt, geeft zich aan de geest, krijgt deel aan hem en aan zijn beschikkingen. Pas in de tweede plaats komt dan dat de ziel het in vol vertrouwen spreken en meespreken gaat terugbrengen tot een steeds wantrouweriger wordend denken en nadenken over de zaken van de geest. De moed tot spreken kan juist de denker hebben verlaten. Hij is dan even ontzield als de zwetser, die nooit is geconfronteerd met de angst van het denken, namelijk het verbleken van de gedachten. Daarom moeten vrees en hoop beide, als twijfel en geloof, regeren over de stembanden van de ziel, opdat spreken en denken hun gezonde evenwicht zullen behouden.

De ziel heeft natuurlijk ook een verbinding met het lichamelijke, met het lichaam waaraan ze vanaf de geboorte is verbonden. En ook de zinnelijkheid is, evenals de intelligentie, onderhevig aan de spanning van de ziel tussen hoop en vrees. Wee haar, wanneer dit niet het geval is. Dan wordt het zekere gevoel voor de wetten van het eigen lichaam, dat zelfgevoel dat bijvoorbeeld de gezonde vrouw heeft, tot een losse bundel van gevoelens, niet langer overkoepeld door de schone eenheid van het gevoelsleven. En juist de gevoeligsten worden daarbij heen en weer geslingerd tussen zingenot en ascese.

Wij kunnen en willen op deze plaats de weg van de zielkunde niet verder nagaan. Nog op één ding wijzen we hier: de zielkunde kan gebruik maken van de schat aan mogelijkheden om inzicht te verkrijgen die tegenwoordig voor de psychologie is afgesloten en die toch naïef door velen van een zielkunde wordt verwacht: de wijsheid van dichters en denkers, van volk en kerk. Dit zijn de machten die al sedert duizenden jaren de strijd tegen de okulte en de abstracte wetenschappen voeren, en waarvan tot op vandaag de psychologie geen notitie neemt, omdat ze tot nu toe nietswist noch kon weten van de wetenschappelijke bruikbaarheid van de grammaticale methode en de bewijsbaarheid van haar bevindingen.

Onze vertaling zelf^{+) herinnert ons daaraan: de taal is een onverbidelijke rechtspreekster. Ze is niet tevreden met een verhollandsing van vreemde woorden of met een populaire overschrijving, ja zelfs niet met een voorzichtig afgewogen en keurige beoordeling.}

^{+) van het begrip psychologie}

Nee, ze eist nieuwe centrale punten van de wetenschappelijke stof, nieuwe disciplines, nieuwe ziens- en denkwijzen. Een in het vuur van de oer-zaak gegloeide, waarlijk "toegepaste" zielkunde vergaat het als de rechtswetenschap, de economie en vele andere stoffen: door de toepassing treedt een verandering op. Er komt een nieuwe kennis, een nieuwe kundigheid uit voort, die zich niet wil bezighouden met de psyche van de academische disciplines maar met de levende ziel van de mensen uit het volk, om zo het verlangen naar een nieuwe gestalte van het volk[†]) te bevredigen. En ook deze verhandeling is bedoeld een voorbeeld te zijn van de nieuwe werkwijze van de toegepaste zielkunde en de grammatica van de ziel.

Ons beginpunt bestond hierin, dat we wat de vertaling leek van een vreemd woord analyseerden op haar gehalte aan volkstaal. "Zielkunde" - zo stelden we vast - is nog niet vertaald wanneer daarachter nog de oude "psychologie" staat. We zijn begonnen met een "programmatische verkenning", d.w.z. we hebben het holle woord "programma", door politiek gebruik aan lager wal geraakt, vooreerst rustig gehanteerd. Maar naarmate we verder gingen smolt het kader van de krantentaal, waarin de sloganuitdrukking programma gevangen zit, steeds verder weg. De gestolde politieke kreet loste op in de edele oerbron van het woord; in plaats van de programmatica van het dagelijks bedrijf stond een grammatica op van het volk in wording en van de levende ziel. Niet de woorden zijn vreemd; er zijn geen vreemde woorden, wanneer we doorstoten naar de oorsprong van de zaken die ons vreemd voorkomen. De moed om zich de oorsprong van vreemde dingen eigen te maken, de oversteek te maken, is de moed waar het op aankomt. Voor het vertalen van etiketten is geen moed nodig. Het is rinkelen met kleingeld. Het ware goud van de taal wordt pas helder zichtbaar in het vuur van de geestelijke moed. Of de Duitsers een oervolk, een bezielde gemeente zullen blijven of weer worden hangt niet af van het koesteren van het zelfbewustzijn, maar van de zelfvergetenheid. Hieruit komt de kracht voort waardoor we de oerbron waarmee God de mensen en volkeren heeft begiftigd weer in ons kunnen laten opwellen. Tot deze inzet bij te dragen is wat in dit geschrift wordt nagestreefd.

Juist daarom mocht dit geschrift zich niet uitgeven als een soort Inleiding - geleerd uitgedrukt als Prolegomena of Principenleer, van de nieuwe volks- en zielsleer, waarheen we nu de overgang willen bewerkstelligen. De logische geesteswetenschappen, kort gezegd de filosofische vakken, die leggen natuurlijk door zulke logisch-methodologische overwegingen vooraf voor de rechterstoel van de kenniskritiek rekenschap af. Ze baseren zich al bij het eerste begin op "principes".

Al evenmin was de term "systematische fundering" bruikbaar. We zijn hier niet bezig een fundament van mathematische uitgangspunten te leggen waarop zich dan als kunstige bouwsels de wetmatigheden van de wereldorde zich kunnen verheffen. De natuurwetenschappelijk-technische vakken hebben een dergelijke werkwijze; vanaf vaste "grondbeginselen" rijst het gebouw omhoog. Alleen op deze manier kunnen materieel-empirische ervaringen hanteerbaar gemaakt worden. Het vastleggen van beginselen is daarom voor inzicht in de natuurverschijn-

†) "Volksgestaltung"

selen de noodzakelijke eerste stap.

We hebben hier echter noch logische principes, noch een mathematisch vooronderzoek aangeboden. We hebben getracht een opmars van ons volk te ondersteunen door het gereedschap te leveren voor een over-zetting.

Dat is dus in zoverre methode als het een "op de voet volgen" is van wat zich voltrekt, (zie bijl. +). Een volk op weg, een volk in overgang, een volk dat zich wil veranderen, spot met alle grondbeginselen en principes. Het is maar al te waar dat de beginselvaste lieden en principiële politici van alle richtingen ook hierbij de "psyche" maar al te graag onder handen nemen. Ze wapperen met programma's, doelstellingen, richtlijnen. Maar deze politieke medicijnwinkel werkt bij degenen die de wisseling van de verschijningsvormen als het geheim van het volksleven hebben leren zien alleen maar lachwekkend. In plaats van het opstellen van programma's komt bij het vertalen, het over-zetten. Idealen als doel in zichzelf zijn een illusie, want de ziel is altijd al verbonden met iets dat al reële gestalte heeft aangenomen. En de ziel kan alleen maar overgaan op iets dat aan dit bereikte ontspringt. Er kan dus alleen maar vertaling zijn. En er zijn geen richtlijnen of stellingen waarvan kan worden uitgegaan. Want de grammaticale over-zetting, vertaling, moet zijn werk doen in de oorspronkelijke wending en aanwending die door de medewerkenden, ziel en volk, aan de gebeurtenissen gegeven wordt. Er kan geen programma bestaan, evenmin als op zichzelf staande "idealén", als in het programma niet iets wordt ongesneed, ten overstaan van de rechterstoel van de taal. De Lappen hebben aan de voorkant van hun sleden een lange stok, waaraan een worst hangt en de honden rennen nu als gekken achter de worst aan. En zo gaat het de idealisten met hun door hen zelf opgehangen ideaalworst. Dit met oogkleppen lopen gaat in Duitsland door voor onwankelbare dienst aan de idee, voor politiek. Wij hebben het met onze vertaling anders leren zien. Oversteken naar een andere oever - dat vraagstuk is politiek. Daarbij moet gestalte in gestalte, zin in zin worden omgezet. Alle grammaticale methodenleer is daarom zelf niet logische of mathematische theorie, maar een moedig overzetten, een doorstoot en een opmars in het nog niet verkende land.

+) Gr.: het naspeuren, nagaan